

LOKALNI EKOLOŠKI AKCIONI PLAN OPĆINA JAJCE

Jajce, januar/sije anj 2010.

LOKALNI EKOLOŠKI AKCIONI PLAN OPĆINA JAJCE

Općina Jajce u suradnji sa:

Jajce, januar/siječanj 2010.

UČESNICI U IZRADI LEAP-a:

Općinski koordinator:

Ramiz Kliko Komunalni inspektor

Radna grupa:

Amila Hadžić Stručni savjetnik u Službi privrede/gospodarstva Općine Jajce
Enver Šabić Pomoćnik Općinskog načelnika za stambeno komunalne poslove, obnovu, raseljene osobe i izbjeglice
Dunja Lučić Pomoćnik Općinskog načelnika za graditeljstvo, urbanizam, prostorno uređenje, geodetske, katastarske i imovinsko pravne poslove
Esad Duranović Pomoćnik Općinskog načelnika za civilnu zaštitu
Sadin Pačavar Direktor JKP „Čistoća i zelenilo“ Jajce
Suljo Kučuković Direktor JKP „Vodovod i kanalizacija“ Jajce
Aida Softić Direktorica Agencije za kulturno-povijesnu i prirodnu baštinu i razvoj turističkih potencijala grada Jajca
Začiragić Najda Sekretar Općinskog vijeća i Općinskog načelnika
Miralem Makić Općinski urbanističko-građevinski inspektor
Goran Franjić Prim.dr. spec. porodične/obiteljske medicine

Savjetodavni odbor :

Nisvet Hrnjčić Općinski načelnik
Jozo Budeš Predsjedavajući Općinskog vijeća Jajce
Fikret Čančar Predsjednik Kluba vijećnika Saveza SDA – SBiH u Općinskom vijeću Jajce
Nikola Bilić Predsjednik kluba vijećnika Hrvatske koalicije Općinskom vijeću Jajce
Bajro Makić Ministar privrede/gospodarstva SBK/KSB
Ivica Bilić ŠPD/ŠGD SBK-a – „Šumarija“ Jajce
Velid Hrnjčić Planinarsko društvo „Ćusine“ Jajce
Rifet Mešinović Ekološki pokret „Jajce“
Hasan Hrnjčić Šef inspekcije u Ministarstvu privrede SBK-a

NVO:

Ekološki pokret „Jajce“ (Adila Gračić – koordinator, Jasminka Mađo i Goran Crnogorac)

Sadržaj

1. UVOD.....	3
2. OPĆI PODACI O OPĆINI JAJCE	4
3. PROCJENA STANJA OKOLIŠA U OPĆINI JAJCE.....	6
3.1 UPRAVLJANJE KVALITETOM ZRAKA	8
3.1.2 <i>Identifikacija i analiza problema</i>	9
3.1.3 <i>Ciljevi</i>	9
3.2 KORIŠTENJE, ZAŠTITA I UPRAVLJANJE VODAMA	10
3.2.1 <i>Stanje na području općine</i>	10
3.2.2 <i>Identifikacija i analiza problema</i>	13
3.2.3 <i>Ciljevi</i>	14
3.3 UPRAVLJANJE OTPADOM.....	15
3.3.1 <i>Stanje na području</i>	15
3.3.2 <i>Identifikacija i analiza problema</i>	16
3.3.3 <i>Ciljevi</i>	17
3.4 KORIŠTENJE, UPRAVLJANJE I ZAŠTITA ZEMLJIŠTA.....	18
3.4.1 <i>Stanje na području</i>	18
3.4.2 <i>Identifikacija i analiza problema</i>	21
3.4.3 <i>Ciljevi</i>	22
3.5 KORIŠTENJE UPRAVLJANJE I ZAŠTITA ŠUMA	23
3.5.1 <i>Stanje na području općine</i>	23
3.5.2 <i>Identifikacija i analiza problema</i>	26
3.5.3 <i>Ciljevi</i>	26
3.6 ODRŽAVANJE I UREĐENJE JAVNIH ZELENIH POVRŠINA	27
3.6.1 <i>Stanje na području</i>	27
3.6.2 <i>Identifikacija i analiza</i>	27
3.6.3 <i>Ciljevi</i>	27
3.7 ZAŠTITA PRIRODNOG, KULTURNO-HISTORIJSKOG NASLIJEĐA	28
3.7.1 <i>Stanje na području općine</i>	28
3.7.2 <i>Jezera Plive</i>	29
3.7.3 <i>Sedra</i>	32
3.7.4 <i>Kulturno – historijsko naslijeđe</i>	33
3.7.5 <i>Nacionalni spomenici - aktuelno stanje i kategorizacija</i>	34
3.7.6 <i>Živi svijet</i>	36
3.7.7 <i>Identifikacija i analiza problema</i>	40
3.7.8 <i>Ciljevi</i>	41
3.8 PRIVREDA.....	42
3.8.1 <i>Stanje na području općine</i>	42
3.8.2 <i>Identifikacija i analiza problema</i>	45
3.8.3 <i>Ciljevi</i>	46
3.9 ZDRAVSTVENA ZAŠTITA	47
3.9.1 <i>Stanje na području</i>	47
3.9.2 <i>Identifikacija i analiza problema</i>	49
3.9.3 <i>Ciljevi</i>	50
4. UTVRĐIVANJE OKOLIŠNIH PRIORITETA	51
AKCIONI PLAN	52
IMPLEMENTACIJA LEAP-A	66

1. UVOD

Razlozi pristupanja pravljenju nacрта LEAP dokumenta je da se podstiče i jača svijest, saradnja između lokalnih vlasti i građana i da se nastavi provedba daljnjih aktivnosti koje se budu precizirale kroz sam dokument.

LEAP je programsko-planski dokument strateškog djelovanja u sferi politike zaštite i unapređenja okoliša u Općini. To je dokument koji na jednom mjestu identifikuje ekološke probleme ili nedostatke, kreira ciljeve i mjere za njihovo otklanjanje ili unapređenje okoline u našoj zajednici. Izrađen je tako da su u sagledavanju problema i određivanju mjera za rješavanje istih uzeti u obzir svi segmenti života i rada u našoj zajednici: javno zdravlje, socijalna i društvena problematika, prirodne vrijednosti, privredna problematika, izgrađene vrijednosti, zakonski okvir.

Namjera plana je da omogući standardizirani proces koji će zajednici koristiti da: analizira postojeće stanje okoliša, utvrdi ekološku viziju razvoja za period od 10 godina, identifikuje probleme ili nedostatke u oblasti okoliša, postavi prioritete za rješavanje tih problema, poduzima mjere koje će imati koristi za okolinu i javno zdravlje i osigura javnosti da učestvuje u donošenju odluka o zahvatima u okolišu i poduzimanju akcija.

Ciljevi LEAP-a Jajce su slijedeći:

1. Da identifikuje probleme iz oblasti okoliša, bazirano na rizicima po ljudsko zdravlje;
2. Da procijeni i rangira probleme;
3. Da napravi plan aktivnosti u oblasti okoliša na lokalnom nivou;
4. Da osigura bolje uslove u našoj zajednici iz oblasti okoliša;
5. Da podiže javnu svijest i odgovornost građana;
6. Da promoviše odgovornost naše lokalne zajednice prema okolišu;
7. Da ojača sposobnosti lokalne vlasti, privrednika, NVO-a da prave i implementiraju projekte u oblasti okoliša.

Kompletan proces izrade dokumenta pokrenut je u septembru 2008. godine.

2. OPĆI PODACI O OPĆINI JAJCE

Općina Jajce se nalazi u zapadnom dijelu Kantona Središnja Bosna/Srednjobosanskog kantona (KSB/SBK), u centralnom dijelu Bosne i Hercegovine (BiH). Općina se prostire na površini od 363 km² i graniči s općinama Travnik, Dobretići i Donji Vakuf, koje pripadaju KSB/SBK, i općinama Jezero, Šipovo i Mrkonjić Grad u Republici Srpskoj (RS). U odnosu na 1992. godinu teritorij Općine je izmijenjen i smanjen za 33 km². Nakon potpisivanja Općeg okvirnog sporazuma za mir u BiH dijelovi općine Jajce ušli su u sastav novoformirane općine Jezero u RS-u, dok je općini Jajce pripao dio općine Mrkonjić Grad. Općina je s ostalim dijelovima BiH prometno povezana magistralnim putovima M-5 i M-16. Općina Jajce je smještena na nadmorskoj visini između 350 m (vodopad) i 1.400 m (Suhi vrh), a odlikuje je brdsko-planinski teren. Područje Općine konsolidiralo se oko toka rijeke Vrbas i njegove lijeve pritoke Plive, a 5 km od grada Jajca nalaze se Veliko i Malo Plivsko jezero. Obzirom na geografske karakteristike, prostor Općine može se podijeliti na tri krupnije jedinice reljefa: visoki planinski dio (jugozapadni i zapadni, granični dio općine), te dva rasjeda i to voljevački, koji vodi dolinom Vrbasa, i busovački koji izbija u dolini rijeke Bosne i završava se u podnožju Igmana. Kaskadno spuštanje reljefa utjecalo je i na pojavu neusaglašanih dolinskih uzdužnih profila i pojave vodopada – slapova, kao i taloženje travertina. Klima je umjereno kontinentalna s toplim ljetima i ostrim i snježnim zimama. Zahvaljujući vodenom potencijalu na području općine Jajce nalaze se dvije hidroelektrarne - HE Jajce I i HE Jajce II, koje osiguravaju godišnju proizvodnju od ukupno 225.454.000 kWh električne energije. Šume pokrivaju 20.978 ha ili 54% ukupne teritorije. Na području Općine nalazi se više mineralnih i rudnih nalazišta, uključujući nalazišta boksita u području Poljana i Bešpelja grada. Također, na području Općine postoje nalazišta nemetalnih materijala pogodnih za građevinarstvo, nalazišta građevinskog kamena u Komotinskom potoku, nalazišta gline u Divičanima, te gips-anhidrita na obali Plivskog jezera. Rijeka Pliva sa svojim jezerima i vodopadom, te bogato kulturno-istorijsko naslijeđe (Stari grad, katakombe, Omer-begova kuća, crkva sv. Marije i toranj sv. Luke, hram Mitrasa i dr.) predstavljaju jedinstvenu turističku ponudu Jajca.

Stanovništvo

Općinu Jajce čini 61 naseljeno mjesto organizirano u 28 mjesnih zajednica (MZ). Prema popisu stanovništva iz 1991. godine, Općina je imala 45.007 stanovnika, od čega 17.380 Bošnjaka, 15.811 Hrvata, 8.663 Srba i 3.153 ostalih. U toku i nakon rata došlo je do značajnih promjena u demografskoj strukturi stanovništva Općine. Prema procjenama Federalnog zavoda za statistiku za 2006. godinu, Jajce broji 24.383 stanovnika, što je za oko 45% manje u odnosu na posljednji popis stanovništva. Ovo smanjenje broja stanovnika je između ostalog i rezultat smanjenja teritorije Općine.

Prema raspoloživim podacima za 2006. godinu, u Općini ima 7.389 domaćinstava, a prosječna veličina domaćinstva je 3,3 člana (u odnosu na 11.426 domaćinstva i 3,9 prosječna člana domaćinstva iz 1991. godine). Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, najznačajnije promjene su se desile u etničkoj strukturi stanovništva, gdje je zabilježen porast učešća Hrvata, te razmjerno smanjenje učešća ostalih etničkih skupina. I ovdje je važno napomenuti da općinske vlasti smatraju da raspoloživi statistički podaci ne daju pravu sliku,

te da je prema njihovim procjenama broj hrvatskog i bošnjačkog stanovništva na području Općine približno jednak. Procjenjuje se da na području Općine živi oko 1.090 Srba i oko 500 Roma. U Općini je registrirano i 907 raseljenih osoba, od čega je 780 interno raseljenih.

Sa gustom naseljenosti od 72 stanovnika/km², Jajce se ubraja u srednje naseljene općine u SBK. Gustina naseljenosti na području Općine je niža od gustine naseljenosti na nivou FBiH, koja iznosi 89 stanovnika/km².

Promjene do kojih je došlo u starosnoj strukturi stanovništva Općine se odnose na značajno smanjenje učešća stanovništva mlađe životne dobi (od 0 do 14 godina starosti) u ukupnom stanovništvu, te na postepeno povećanje udjela starijih od 65 godina. Sadašnju strukturu stanovništva karakterizira značajan procent radno sposobnog stanovništva (od 15 do 64 godine starosti). S druge strane, udio stanovnika do 14 godina starosti u ukupnom stanovništvu iznosi 18%, što je znatno ispod granice koja definira reproduktivnu sposobnost stanovništva (25% stanovništva do 14 godina starosti).

3. PROCJENA STANJA OKOLIŠA U OPĆINI JAJCE

Na osnovu snimanja postojećeg stanja na području općine Jajce ustanovili smo da se ekološki problemi manifestuju u slijedećim oblastima:

1. Zrak – upravljanje kvalitetom zraka;
2. Voda-korištenje, zaštita i upravljanje vodama;
3. Upravljanjem komunalnim otpadom;
4. Korištenje, upravljanje i zaštita zemljišta;
5. Korištenje, zaštita i upravljanje šumama;
6. Upravljanje prostorom i zelene površine;
7. Zaštita kulturnog naslijeđa;
8. Privreda (industrija, poljoprivreda, turizam i saobraćaj);
9. Zdravstvena socijalna zaštita stanovnika.

Jasno je da su dobri rezultati vezani i za znatna sredstva koja se ulažu u ove projekte (dobri okolinski projekti su i skupi). To mogu podnijeti samo veoma razvijene urbane ekonomije. Međutim, i za manje bogate gradove postoje znatne mogućnosti za poboljšanje okolinske kvalitete kroz relativno jeftine projekte, koji se odnose na: komunalnu higijenu, smanjenje ukupnog zagađenja na izvorima, formiranje zelenih zona i zelenih koridora, rješavanje problema ekološkog otpada (reciklaža), formiranje pješačkih zona , kontrola kvalitete zraka i ostale probleme. Prema aktualnim teorijama osnovni kriteriji u planiranju razvoja grada nose nazive: održiv, eko, zdrav grad, grad po mjeri čovjeka i slično. Ratom od 1992. do 1995. godine gradovi su doživjeli velike destrukcije, pa i urbid. Uništena je ili oštećena privreda, urbane strukture, pri čemu je najveću destrukciju pretrpjelo stanovništvo. Poslije 1995. godine Bosna i Hercegovina i njeni gradovi bili su u periodu obnove i tranzicije privrednog i društvenog sistema. Ovaj period karakteriše i trend bespravne gradnje, kako stambene tako i privredne.

1. Ekonomska situacija je veoma loša, te se nedostatak sredstava općinskog budžeta odražava na nemogućnost financiranja svih potreba iz oblasti infrastrukture.
2. Nepostojanje sanitarne deponije, te veliki broj divljih deponija
3. Onečišćavanje voda i vodotoka: korita rijeka i potoka zatrpana su otpadom, a to dovodi do zagađenja tla, zagađenja vode, te do ugrožavanja javnog zdravlja.
4. Građani nisu ekološki educirani na odgovarajućem nivou, te se ponašaju neodgovorno prilikom pokušaja rješavanja ekoloških problema i poduzimanja potrebnih akcija.
5. Ne postoji adekvatan način kontrole kvaliteta okoline.
6. Neadekvatni uslovi za rekreaciju.

7. Društveni domovi u mjesnim zajednicama nisu u funkciji što onemogućava društveni i kulturni život. Problem predstavlja i nedovoljna opremljenost Doma kulture u samom gradu.

I pored svih problema vezanih za održivost, a koji potiču iz nedostatka svijesti i finansijskih sredstava, mnogi gradovi čine velike napore i postižu znatne uspjehe u ovom području. Jasno je da su dobri rezultati vezani i za znatna sredstva koja se ulažu u ove projekte (dobri okolinski projekti su i skupi), što razvijene urbane ekonomije mogu podnijeti. Međutim, i za manje bogate gradove postoje znatne mogućnosti za poboljšanje okolinske kvalitete kroz relativno jeftine projekte, koji se odnose na: komunalnu higijenu, smanjenje ukupnog zagađenja na izvorima, formiranje zelenih zona i zelenih koridora, bolju regulaciju saobraćaja i bolju organizaciju javnog saobraćaja, formiranje pješačkih zona i niz drugih mjera.

3.1 Upravljanje kvalitetom zraka

3.1.1 Stanje na području

„Elektrobosna“ Jajce poznata je kao najveći prijeratni zagađivač na području Općine. Privatizacijom ovog privrednog subjekta formirano je nekoliko novih privrednih subjekata, a jedan dio postrojenja (nove peći) trenutno nije u funkciji. Ipak, aktivnosti jednog broja novoformiranih subjekata (posebno BSI) i dalje u velikoj mjeri direktno utječu na zrak, vodu i tlo. Naročito ako se uzme u obzir činjenica da su postrojenja za proizvodnju silicijum-metala smještena uz samu obalu rijeke Vrbas, u neposrednoj blizini užeg gradskog jezgra i vodopada. Zakon o okolišu SBK propisao je obavezu pribavljanja okolišnih dozvola najkasnije do januara 2008. godine za sve pogone i postrojenja za koje su izdate dozvole prije stupanja na snagu ovog Zakona. Općina Jajce je i sama pokrenula značajne aktivnosti na zaštiti okoliša, naročito kad je u pitanju rad inspekcije Ministarstva okoliša i turizma F BiH, te je pokrenula inicijativu za proglašenje Plivskih jezera, vodopada i korita rijeke Plive zaštićenim područjima.

Zagađenje u ovoj oblasti se, pored industrijskog, manifestuje u zagađenosti od toplana u pojedinim ustanovama, te individualnim ložištima i pokretnim izvorima zagađenja (motorna vozila čiji je broj u posljeratnom periodu jako porastao).

3.1.2 Identifikacija i analiza problema

BR.	PROBLEM	UZROK	POSLJEDICE PROBLEMA / MOGUĆI UTJECAJ
1.	Nepostojanje meritornih podataka o kvalitetu zraka na teritoriji Općine	Nepostojanje monitoringa	Nepostojanje informacija o kvalitetu zraka
2.	Neuređena oblast toplifikacije stambenih i poslovnih zgrada	Nepostojanje gradske toplane i individualnih toplana u stambenim zgradama	Veća zagađenost zraka i uništavanje šuma i zelenih površina
3.	Nekontinuiran rad filtera na proizvodnim postrojenjima	Neodgovoran odnos menadžmenta, nepostojanje monitoringa i neadekvatan inspeksijski nadzor	Zagađen zrak

3.1.3 Ciljevi

U skladu sa analizom navedenog problema, cilj u oblasti kvalitete zraka je

- nabaviti instrumente za mjerenje kvalitete zraka,
- stalno korištenje postavljenih filterskih postrojenja u BSI i ostalim zagađivačima zraka
- toplifikacija grada
- kontrola i smanjenje zaprašivanja i štetnih uticaja od djelatnosti kamenoloma i rudnika

3.2 Korištenje, zaštita i upravljanje vodama

3.2.1 Stanje na području općine

Vodosnadbijevanje i odvodnja otpadnih voda na području Općine

Općina Jajce zauzima centralni dio BiH sa površinom od 377 km², pretežno brdsko-planinskog karaktera. Prometno je povezana sa ostalim dijelovima BiH magistralnim putevima M-5 i M-16. Klima je umjereno kontinentalna a sam grad se nalazi na 362,5 metara n/v (vodopad), odnosno 470 m.n/v (tvrđava). Kroz grad protječu rijeke Pliva (sa prosječnim godišnjim protokom od 32 m³/sec), Vrbas (sa prosječnim protokom od 132 m³/sec), a rubnim sjevernim dijelom općine protječe i rijeka Ugar. Prosječna količina oborina je oko 650 mm, te prosječan specifični tok područja je oko 18,7-22,6 l/sec/km². Ukupan prosječan kapacitet podzemnih izvorišta koja se koriste ili se namjeravaju koristiti za vodoopskrbu je oko 50 l/sec od čega su najznačajniji Dućani sa ca 10l/sec, Peratovka sa 5l/sec, Pšenik 5l/sec, Spajića vrelo i Đamijska voda u Divićanima sa 2l/sec i Orahovac u Lončarima sa 2l/sec. Značajni su vodotoci Rike, Šedinca, Bile vode i Miljanskog potoka, ali se ne eksploatišu u ove svrhe. Na teritoriji Općine su i dva prirodna Plivska jezera i jedno vještačko u Zdaljevcu na Vrbasu. Veliko Plivsko jezero je ujedno najvažniji vodozahvat na općini Jajce sa kojeg se za potrebe HE Jajce I, uzima prosječno 30m³/sec, a za potrebe vodoopskrbe prosječno 80 l/sec (max 150l/sec kroz filterska postrojenja u sastavu JKP ViK Jajce).

Vodosnadbijevanje - sadašnje stanje

Općina Jajce ima trenutno po našoj procjeni između 25.000 i 30.000 stanovnika (tj. Oko 10.000 domaćinstava), od čega oko 11.000 stanovnika ili 4.200 domaćinstava živi na području koje se snadbijeva vodom za piće iz sistema koje kontroliše JKP ViK Jajce. Ostali dio Općine snadbijeva se iz lokalnih izvorišta.

Odlukom Općinskog vijeća br. 01-02-4436/08 od 26.05.2008. godine. Komunalno preduzeće treba da preuzme nadzor i kontrolu vodoopskrbe na području čitave Općine te predstoji usvajanje strategije za koju postoje idejna rješenja. Potrebno je i kompletirati tehničku dokumentaciju za područja koja oskudijevaju sa kvalitetnom vodom za piće. Za pojedina naselja je projektna dokumentacija već kompletirana, a u nekima su radovi u toku i dinamika zavisi od priliva sredstava za tu namjenu. Koncesiju za vodoopskrbu pitkom vodom na području Općine ima jedino JKP ViK Jajce.

JKP ViK Jajce upravlja sa četiri vodoopskrbna sistema sa postrojenjima za prečišćavanje vode za piće i vlastitom laboratorijom za kontrolu kvaliteta. Zbog konfiguracije terena većinom su bazirani na pumpnom principu što znatno utječe i na visoku cijenu vode za piće ali zato garantuje redovno snadbijevanje kvalitetnom vodom. Na glavni vodoopskrbni sistem, vodozahvat Veliko Plivsko jezero, koji snadbijeva uže gradsko područje putem pumpnih stanica, urađena su proširenja na prigradska naselja, a postoje planovi i za vodoopskrbu pojedinih sela (Magarovci, Mile). Sa Velikog Plivskog jezera se snadbijevaju posebnim sistemom (Turistički vodovod) i područja na jezerima i sela Ćusine i dio Mila. Iz izvorišta Dućani se pumpnom stanicom i rezervoarom snadbijeva područje Carevog polja (svi zaseoci) dio Vrbice i dio Volijaka. Ovaj sistem sa postojećim kaptažama je nedovoljan za snadbijevanje ovog područja, te je neophodno izvršiti nova istraživanja u području za koje je

nedvojbeno utvrđeno da raspolaže rezervama vode. Potrebno je, također, izvršiti i rekonstrukciju postojećih kaptaza čime bi se kvalitet vode zaštitio na izvorištima, a i dobile nove količine vode.

Četvrti vodopskrbni sistem je tzv. Vodovod Pšenik - Peratovci sa dva izvorišta i kaptaze, tri rezervoara i jednom pumpnom stanicom. Snadbijeva područja Klimente, Peratovaca, Pšenika i dio Pruda. Valja napomenuti da se koristi samo jedan dio raspoložive vode i da je veoma interesantna mogućnost korištenja većeg dijela, zbog kote na kojoj se nalaze izvorišta, ali je realizacija ove ideje otežana problematičnim pitanjem vlasništva nad tim vodovodom. Poseban problem u distributivnim sistemima su veliki gubici prouzrokovni dotrajalim cjevovodima čija prosječna starost prelazi 50 godina, a dio je iz 1902. godine. Tu su i AC cjevovodi koji prema uputstvima EU moraju biti izbačeni iz upotrebe.

Dijelovi Općine koji se snadbijevaju iz lokalnih izvorišta najvećim dijelom godine imaju dovoljno vode na raspolaganju. Problemi se javljaju u ljetnim mjesecima a tad se javlja i interes za prepuštanje tih vodovoda JKP ViK-u. Pojavom prvih kiša stanje se vraća na početak. Usvajanjem Općinske strategije vodopskrbe prišlo bi se bržem rješavanju i ovih problema.

Odvodnja otpadnih i oborinskih voda

Tokom 1983. godine općina Jajce je u izvođenju firme „TRASER“ iz Sarajeva uradila projekte kanalizacione mreže za područje grada i prigradskih naselja uključujući i područja uz Plivska jezera. Projekat je 2007. godine inoviran od strane Instituta za vodoprivredu iz Sarajeva, a izvršena je i revizija istog. Ovako inovirani projekat je uključivao i glavni gradski kolektor sa prečistačem otpadnih voda, a urađena je i Predstudija izvodljivosti finansirana od Ureda REC-a za podunavske zemlje. Projekat je uzeo u obzir zatečeno stanje i prilagodio potrebama područja od cca 20.000 EBS, dok su se za razučena seoska područja planirali mini prečistači.

U prijeratnoj izgradnji vodilo se računa o provođenju projekata, pa je u svim naseljima iz tog perioda izrađena separata kanalizaciona mreža sa završetkom u Vrbasu gdje je i planiran kolektor. Rat je prekinuo aktivnosti na ovom polju, a poslijeratne potrebe i nedostatak sredstava je učinio da je samo 50% naših potrošača ili 20% stanovnika Općine priključeno na kanalizacionu mrežu. Gusto naseljena područja Volijaka, C. Polja, Baščeluka i Plivskih jezera upućena su na izgradnju septičkih jama koje se stavljaju u funkciju bez tehničkog prijema a posljedice su evidentne: stvaraju se nova klizišta, zagađuju se podzemne vode, pojavljuju se površinski izljevi i opasnost od epidemije, zagađuju se vodotokovi, itd. O seoskim područjima, gdje su prirodni vodotoci iskorišteni kao recepijenti, treba svakako posebno voditi računa, educirati stanovništvo i pokušati iznaći sredstva za pripremu dokumentacije i stvaranje pretpostavki za izgradnju miniprečistača.

Važno je ovdje napomenuti i problem neriješenog upravljanja oborinskim vodama. U prijeratnom periodu izgrađen je značajan dio mreže odvodnje oborinskih voda. Pri izgradnji saobraćajnica ovo se zanemaruje, a u cilju smanjenja troškova investicije što će uzrokovati smanjenje vijeka trajanja istih i ugroziti funkcionisanje fekalnog sistema, te poskupiti rad prečistača.

Poseban problem predstavlja neriješeno pitanje kanalizacione mreže u rubnim gradskim naseljima Volijak-Carevo Polje i Baščeluci, što predstavlja kako ekološki problem tako i problem koji ugrožava zdravlje ljudi u tom području.

Pored pobrojanih redovnih problema sa gledišta zaštite voda neophodno je navesti i probleme koji se javljaju u periodima visokih voda (jesen, proljeće). Tada budu ugrožena naplavna područja uz bujičaste vodotoke Rike, Miljanskog potoka, Zjajinog potoka, Vrbasa nizvodno od Vinca do Podmilačja, uključujući i samu industrijsku zonu Lučine. Posljedice poplava na rijeci Plivi se upravo rješavaju sanacijom korita i vodopada. Značajno mjesto u ovom segmentu zauzima i objekat kanala koji je nekada služio za vodosnabdijevanje starih FeSi peći. Ovaj objekat počinje vodozahvatom na Velikom Plivskom jezeru i ide desnom obalom Plive kroz naselje Pijavice, prema starim pećima. Ovaj objekat je značajan najmanje iz dva razloga: jedan je taj što zahvata vodu sa Velikog Plivskog jezera i direktno može uticati na dotok vode na Vodopad, a drugi razlog je mogućnost iskorištavanja te vode u tehničke svrhe za naselje Pijavice. Rješenja za područje Vrbasa i Rike su temeljna čišćenja korita i uklanjanje nanosima stvorenih brana. Ova oblast nije u redovnoj djelatnosti Javnog preduzeća, ali je stalno prisutan problem u aktivnostima štaba Civilne zaštite.

Rezime-neophodnih aktivnosti

Iz svega naprijed nabrojanog uočljive su glavne opasnosti kako za zdravlje i život stanovnika tako i za prirodu a posebno vodotoke, pritom vodeći računa da Pliva sa Plivskim jezerima mora očuvati čistoću I a Vrbas II kategorije. Shodno Pravilniku o uslovima za određivanje zona sanitarne zaštite i zaštitnih mjera za vodozahvate i izvorišta koja se koriste ili se namjeravaju koristiti OV Jajce mora donijeti odgovarajuće odluke i obezbijediti neophodne elaborate. Potrebno je dovršiti i kompletiranje neophodne dokumentacije u ovom sektoru, ali i istovremeno implementirati spremne projekte posebno imajući u vidu da skoro 30% stanovništva Općine nema redovno pitku vodu, a čak 80% nije priključeno na kanalizaciju.

JKP ViK i općina Jajce imaju pripremljenu dokumentaciju za vodoopskrbu pojedinih sela na području Općine, te projekte za izvođenje radova na kanalizacionoj mreži za naselja Volijak, Plivska jezera, Baščeluci, C. Polje. To su, po našem mišljenju, i najugroženija naselja kada je u pitanju rješavanje otpadnih voda jer se nalaze u gradskom području ili gravitiraju prema gradu.

Pored neophodnih radova na izgradnji novih cjevovoda i rekonstrukciji postojećih sistema, vrlo bitan problem je i cjelokupno uvezivanje sistema i stavljanje pod telemetrijski nadzor svih PS i rezervoara za što također postoji projektna dokumentacija čiji je jedan dio urađen sredstvima NORPLAN-a i vlastitim sredstvima JKP ViK .

S obzirom na raspoloživu dokumentaciju pomenutih projekata i prioritet njihovog rješavanja smatramo da bi se ovi projekti trebali svakako naći u Akcionom planu LEAP-a.

Zakoni i propisi koji tretiraju ovu oblast na teritoriju općine Jajce

1. Zakon o vodama FBiH (Službene novine FBiH 70/06)
2. Zakon o zaštiti voda FBiH (Službene novine FBiH 33/03)
3. Zakon o vodama SBK (Službene novine SBK 14/02)
4. Zakon o komunalnim djelatnostima (Službene novine SRBiH 20/90)
5. Odluka o javnim vodovodima i kanalizaciji općine Jajce-01-02-4436/08
6. Pravilnik o uslovima za određivanje zona sanitarne zaštite i zaštitnih mjera za izvorišta voda
7. Odluka o granicama rječnih bazena i vodnih područja FBiH (sl.novine FBiH 41/07)
8. Uredba o opasnim i štetnim materijama u vodama (Sl.novine FBiH 43/07)

Na osnovu svega izloženog pokušali smo sa gledišta našeg preduzeća izdvojiti prioritete u ovoj oblasti, čije bi rješavanje doprinijelo kvalitetnijem životu stanovnika i preduprijedilo moguće posljedice.

3.2.2 Identifikacija i analiza problema

BR.	PROBLEM	UZROCI	POSLJEDICE PROBLEMA/ MOGUĆI UTJECAJ
1.	Otvoreni izljevi otpadnih voda na puteve ,potoke i zemljišta u gusto naseljenim dijelovima Općine	Nepostojanje kanalizacione mreže u gusto naseljenim područjima	Mogućnost zaraze, stvaranja klizišta i zagađenje podzemnih voda
2.	Onečišćeno jezero i stvaranje barskih kultura flore i faune u Malom Plivskom jezeru	Nepostojanje kanalizacijskog kolektora	Uropašteno jezero i zagađena Pliva-nema turista
3.	Onečišćen Vrbas-zagađenost prelazi III-IV kategoriju	Umrežena kanalizacija se ispušta direktno u rijeku	Mogućnost zaraze Skupa prerada vode za piće nizvodno
4.	30%stanovnika Općine nema redovno pitku vodu	Zagađenje i smanjenje postojećih izvorišta i veća potreba stanovništva	Otežan život ljudi i migracije sa sela u grad

3.2.3 Ciljevi

U skladu sa analizom navedenih problema, ciljevi u oblasti korištenja, zaštite i upravljanja vodama su:

- Izgradnja mreže i mini pročistača;
- Izgradnja kolektora uz Plivu;
- Izgradnja kolektora i pročistača;
- Izgradnja lokalnih vodovoda;
- Jedinstveno rješavanje vodosnabdijevanja i odvodnje desne obale Vrbasa.
- Sanacija oštećenja i stavljanje u funkciju kanala Veliko Plivsko jezero – naselje Pijavice.

3.3 Upravljanje otpadom

3.3.1 Stanje na području

JKP „Čistoća i zelenilo“ vrši prikupljanje, odvoz i odlaganje čvrstog otpada na području Općine, a njihovim uslugama je obuhvaćeno 60% domaćinstava i 80% pravnih lica. Za odlaganje otpada koristi se deponija Kruščica koja je od grada udaljena oko 10 km. Deponija ne ispunjava ni minimalne uvjete za tu svrhu (odlaganje otpada) niti ima upotrebnu dozvolu, te uzrokuje onečišćenje tla, površinskih i podzemnih voda, širenje neugodnih mirisa i dima i raznošenje otpada vjetrom. Općina je pokrenula izradu projekta sanacije deponije. U skladu sa Programom zajedničke komunalne potrošnje općine Jajce, upravljanje deponijom je povjereno JKP „Čistoća i zelenilo“, ali su sredstva koja se izdvajaju za tu namjenu nedovoljna. Regionalna deponija ne postoji, a pitanje njene izgradnje bi trebalo biti riješeno na nivou SBK i njemu pripadajućih općina. U tom smislu, OV Jajce je odredilo lokaciju „Kamenice“ za izgradnju pretovarne stanice za odvoz čvrstog otpada na regionalnu deponiju. Pored postojeće deponije, na području Općine postoji i značajan broj divljih deponija, koje se obično nalaze uz ceste i vodotoke rijeka, te predstavljaju prijetnju po okoliš i zdravlje lokalnog stanovništva. Do sada nisu poduzimane značajnije aktivnosti po pitanju saniranja divljih deponija od strane JKP. JKP je u nemogućnosti da vrši kontrolu i odvoz smeća sa takvih deponija bez potpune suradnje s općinskim organima, a prije svega s komunalnim inspektorom. Dodatni problem u upravljanju otpadom je odlaganje organskog otpada.

Naime, radi se o nesavjesnom ponašanju pojedinih vlasnika mesarskih radnji i farme pilića u Vincu koji nemaju legalno odlagalište, te organski otpad deponiju u rijeku Vrbas. Kada je u pitanju medicinski otpad, odlaganje istog je riješeno na nivou SBK.

Komunalni otpad

Osnovna aktivnost u problematici komunalnog otpada je trenutno na području općine Jajce sakupljanje otpada te odvoz na gradsku deponiju. Veliki dio područja Općine nema organiziran način prikupljanja komunalnog otpada, tako da navedeni problem generira divlje deponije, te nečistoće u vodotocima i sl.

Osnovni uzroci ove negativne prakse su :

- Zakonska regulativa;
- Negativan stav dijela građana prema plaćanju usluge za zbrinjavanje otpada;
- Ulaganja u komunalni sektor (javna preduzeća);
- Needuciranost stanovništva i njihova nedovoljna uključenost u problematiku.

Trenutni način da se kompletno područje Općine pokrije organiziranim načinom prikupljanja otpada je da se, prije svega, na razini Općinskog vijeća donese generalni stav (odlukom ili sl.), da se u svim dijelovima Općine vrši usluga odvoza otpada, kako bi komunalno preduzeće imalo uporište zasnovano na zakonskim aktima za ispostavljanje računa za uslugu zbrinjavanja otpada.

Proširenje djelatnosti na preostali dio Općine implicira povećanje broja voznih jedinica, komunalnih posuda, radnika, te sve ostale prateće infrastrukture javnog preduzeća zaduženog za ove poslove.

Svakako da taj teret investicijskog ulaganja javna komunalna preduzeća ne mogu riješiti bez sudjelovanja općina. Kreditna zaduženja su, u privatnoj privredi, bazirana na ekonomskim osnovama. Međutim, iznos mjesečnog računa za uslugu zbrinjavanje otpada je daleko od ekonomski opravdanog.

Nekomunalni otpad

Pravni okviri koji tretiraju ovu problematiku su uglavnom naslijeđeni iz bivše države i ne posvećuje im se dovoljna pažnja. Ratne aktivnosti su svakako reducirale privredne resurse, a samim time i industrijski otpad, što doprinosi i smanjenoj brizi za ovu problematiku.

Ostali komunalni otpad (kabasti, građevinski, animalni, pepeo i sl.)

U ostali otpad pored pobrojanog u naslovu može se ubrojiti sav otpad koji ne spada u komunalni ili industrijski otpad. Najčešće je riječ o otpadu koji nastaje kao posljedica renoviranja stanova u stambenim zgradama.

Selektivno prikupljanje i reciklaža

Mišljenja smo da se ukupna problematika komunalnog otpada teško može riješiti kompletno uključujući sve segmente.

Metoda korak po korak bi vjerojatno dala učinkovitije rezultate. Ispitivanje javnog mišljenja kroz ankete, radio-kontakt emisije, educiranje na radnim mjestima, školama i sl., bi trebalo prethoditi pokušaju selektivnog prikupljanja otpada.

3.3.2 Identifikacija i analiza problema

BR.	PROBLEM	UZROCI PROBLEMA	POSLJEDICE PROBLEMA/MOGUĆI UTJECAJI
1.	Nekontrolirano odlaganje svih vrsta otpada	Nije organizirano zbrinjavanje otpada na čitavoj teritoriji Općine	Formiranje divljih deponija, zagađivanje vodotoka i okoliša općenito
2.	Veliki broj divljih deponija	Nije organizirano zbrinjavanje otpada na čitavoj teritoriji Općine, nedostatna pravna regulativa	Narušena ekološka slika Općine
3.	Industrijski otpad	Kantonalna nadležnost, nepostojanje preciznih podataka o vrstama i količini industrijskog otpada, nema izabраниh lokacija za građevinski otpad	Ekološka katastrofa

4.	Niska ekološka svijest građana	Sociološki profil građanstva, nedovoljna edukacija, nejasni pravni okviri, nedostatak intenzivnog inspeksijskog nadzora	Nemogućnost organiziranja selektivnog načina prikupljanja otpada, onečišćenje velikih dijelova Općine, nepoštivanje normi prihvatljivog odlaganja otpada
5.	Loša regulativa u oblasti otpada	Socio-politički profil	Neorganiziran odvoz sa područja Općine
6.	Medicinski i ostali otpad	Nepoštivanje zadate regulative Nepostojanje mjera i instrumenata za provođenje zakonske regulative	Utjecaj na zdravlje ljudi

3.3.3 Ciljevi

U skladu sa analizom navedenih problema, ciljevi u oblasti upravljanja komunalnih otpada su:

- Kantonalno resorno ministarstvo treba da odredi lokaciju i uredi regionalnu deponiju, a naša Općina treba obezbijediti pretovarnu stanicu;
- Sistemsko rješavanje odvoza komunalnog otpada sa teritorije cijele općine;
- Donošenje pravne regulative o promjeni nadležnosti na općinskom nivou, uspostavljanje precizne baze podataka o vrstama i količinama industrijskog otpada, određivanje lokacija za građevinski i animalni otpad;
- Edukacija i intenzivan inspeksijski nadzor;
- Ukidanje svih divljih deponija na teritoriju općine;
- Uspostavljanje regulative kojom će se kontrolirati upravljanje otpadom;
- Provođenje ili izmjena postojeće glavne regulative.

3.4 Korištenje, upravljanje i zaštita zemljišta

3.4.1 Stanje na području

Konfiguracija tla i nadmorska visina 350 – 1200 metara svrstava općinu Jajce u brdsko-planinska područja.

Ukupne zemljišne površine prema načinima korištenja prostora u općini Jajce (površina u ha)

Općina Jajce	Poljoprivredno zemljište				Šumsko zemljište	Ostalo
	Ukupno	Oranice i vrtovi	Voćnjaci	Livade i pašnjaci		
33.670,53	11.948,49	5.050,58	336,00	6.206,99	19.596,35	2.125,69
100%	35,5%	15%	1%	19,5%	58,2%	6,3%

U okviru raspoloživog poljoprivrednog zemljišta 5.050 ha (ili 15% ukupnog prostora) otpada na oranice, što je značajan potencijal.

Posebnost poljoprivrednog zemljišta Općine se iskazuje u velikom učešću livadsko-pašnjačkih površina od 6.206,99 ha (ili 19,5% ukupnog prostora Općine).

Značajan nedostatak cijelog prostora jeste da se veliki dio njegovih površina nalazi pod nagibima većim od 80, što je sa stanovišta provedbe intenzivne obrade značajan nedostatak.

Šumska zemljišta zauzimaju 19.596,35 ha ili 58,2% ukupne površine na području općine Jajce. Znatna dio šumskih zemljišta, danas se tretira kao kategorija pašnjaka, ali se vrlo ekstenzivno koriste i doprinose daljnjoj degradaciji zemljišta (umanjena prodiranja organske mase, povećana zbijenost ispašom, zakiseljavanje itd.).

Pod šumama je samo 11.700,50 ha, dok je 7.895,85 ha šumsko zemljište bez kontinuiranog šumskog pokrivača

Neplodna zemljišta (VIII kategorija poljoprivrednog zemljišta) zauzimaju 582,36 ha ili 1,7% ukupne površine teritorije Općine.

Izgrađena zemljišta zauzimaju površine izgrađenog građevinskog zemljišta (naseljima, saobraćajnicama) i ostalih fizičkih struktura zauzimaju 1.266,25 ha ili 3,76% ukupne površine Općine. Od toga, na površine izgrađenih građevinskih zemljišta urbanih i vanurbanih (ruralnih) područja pod naseobinama zauzimaju 1.166,25 ha ili 3,38%, te pod saobraćajnicama cca 100,00 ha ili 0,29%.

Površine pod vodama (prirodna jezera i vještačka jezera, rijeke sa pritokama), zauzimaju površinu od 261,68 ha ili 0,8% od ukupne teritorije Općine. Vodene površine u općini Jajce imaju izuzetnu endološku vrijednost, ali i endološki potencijal, jer pored vodosnadbijevanja značajno participiraju u prirodnim potencijalima Općine (ekologija, turizam i dr.).

Površine pod ostalim namjenama (rudnici, močvarna zemljišta i sl.) zauzimaju površinu od 15,39 ha ili 0,04% ukupne površine Općine. Nakon završene eksploatacije ove površine će se rekultivirati, te po mogućnostima biti uključene u bilanse racionalnih planskih funkcija.

Σ 33.670,53	Bonitetne kategorije u ha								
	I.	II.	III.	IV.	IVa.	IVb.	V.	VI.	VII.
Općina ukupno: 11.948,49	-	-	-	1.421,37 4,22%	167,10 0,49%	1.254,27 3,7%	4.913,78 14,6%	4.972,96 14,8%	640,38 1,9%

Prema bonitetnim kategorijama, kvalitetnog poljoprivrednog zemljišta na području Općine, oranica i vrtova ima samo 15% ili 5.050,58 ha.

Procent obrađenog u odnosu na ukupno raspoloživo obradivo zemljište iznosi manje od 10% (cca 505 ha)

Bilans zemljišta

Opis	Stanje 2007.	
	Ukupno ha	ha po stanovniku
Površina Općine	33.670,53	0,812
Obradivo zemljište	5.050,58	0,184
Obradivo + livade	11.948,49	0,436

Procjenjuje se da je oko 13.529.910 m² ili 3% ukupne površine Općine potencijalno kontaminirano minama. Potencijalno kontaminirana područja obuhvaćaju područje Vlasinja, područje Brđani – Gola planina – Čanino polje – Ćusine – Skela u zapadnom dijelu Općine, te područja Bukovice – Prisoja – Hum – Biokovine – Verige – Gvozd – Rudinjak – Kokići – Cvijetići – Karaulska gora i Hamandžići u južnom dijelu Općine. Do sada je deminirano 2.268.097 m².

Uzroci oštećenja zemljišta i njegove posljedice na području općine Jajce:

Kontaminacija	Degradacija	Destrukcija zemljišta	
		I - Privremeni gubitak	II – Trajni gubici
Teški metali	Obrada na nagibima	Površinski kopovi i kamenolomi	Izgradnja naselja
Kisele kiše	Nepravilan način obrade	Eksploatacija šljunka i pijeska	Industrija
Organski polutanti	Intenzivna sječa šuma	Deponije krovine i jalovog materijala	Putevi
Pesticidi		Deponije krečnog materijala	Zasipanje obala Plive i Vrbasa

Erozija tla vodom je vrlo izražena u brdskom i planinskom dijelu Općine, na krečnjačkim terenima gdje dominiraju planinske crnice (kalkomelano soli), a erozija vjetrom (eolska erozija) vrlo je izražena naročito u sušnom periodu i na prostorima sa oskudnom vegetacijom.

Na području Općine klizišta se najčešće javljaju u područjima neplanske individualne gradnje, najčešće na glinovitim i laporovitim matičnim supstratima i na područjima gdje se vršila neplanska sječa šuma. U toku ratnih dejstava znatne površine su ostale bez vegetacijskog pokrova što je umnogome ubrzalo pojavu klizanja terena.

Na području Općine prisutna su oštećenja nastala površinskim kopovima u rudnicima, a najočitiiji primjer je kop na Bešpelju, kojim je devastirana značajna površina poljoprivrednog zemljišta.

Ovaj se materijal odlaže na zemljišnim površinama, i na taj način se povećava privremeno isključenje iz poljoprivredne proizvodnje. Rudarska aktivnost veže se, uglavnom, za eksploataciju boksita u zoni planine Ranče. Uslijed eksploatacije boksita formirane su svojevrsne kaverne ponekad znatnih dubina. One mogu imati određene utjecaje na podzemnu hidrografiju, osobito ukoliko postanu mjesta deponovanja otpadnih materijala. Ovakvih kaverni ima 14, a iste bi bilo nužno revitalizirati, odnosno zasuti odgovarajućim materijalom (kamena drobina, zemlja), te nakon toga izvršiti rekultiviranje.

Kao direktna posljedica radova na površinskim kopovima je odlaganje krovine i jalovog materijala, a veliku devastaciju doživjela je dolina i kanjon Vrbasa u rejonu iznad brane HE II prema Bešpelju. Poseban vid problema predstavlja nepostojanje sanacionog plana i plana rekultivacije zemljišta nakon eksploatacije rude.

Na području Općine izražena je i eksploatacija građevinskog kamena i građevinskih materijala. Veći aktivni kamenolomi postoje u Komatinskom potoku nedaleko od ušća u Vrbas, Divičanima, Rici, Butilama (Podlipci) itd. Aktivni kamenolom u zoni Podmilačja i Divičana nemaju sanacione planove da, po završetku eksploatacije, napuštene površine revitaliziraju. U sistemu brda Ćusine postoji napušten kamenolom. Unutar ove zone postoji deponija građevinskog otpada nastala u proteklom ratu, na kojoj je odlagan materijal porušenih objekata. Ukoliko bi se ovo područje izravnilo, revitaliziralo i zatravnilo, postigao bi se dvojak efekt. U čisto estetskom smislu, ova velika površina ne bi bila „pustinja“ nego zelena površina, pri čemu bi se dobila izuzetno kvalitetna površina za sportsku aktivnost. Veoma slična situacija je i sa napuštenim kamenolomima u Vrbici i Carevom Polju koji sada predstavljaju sasvim nekorisnu голу površinu.

U ranijem periodu bilo je prisutno vađenje pijeska i šljunka duž vodotoka rijeke Vrbas, uslijed čega su formirane jame locirane na području Kamenica, u blizini samog grada, u Prudima i Podmilačju. Vađenje pijeska i kamenih ploča dosta intenzivno se odvijalo i na prostoru mjesne zajednice Bravnice. Obzirom na količine pijeska i kamenih ploča, što je pogodan građevinski materijal, ove prostore bi valjalo planirati, sa eksploatacionog aspekta uz izradu i izvođenje sanacionih programa po završetku eksploatacije, revitalizacijom površina.

Za odlaganje otpada koristi se deponija Kruščica, koja je od grada udaljena 10 km. Deponija ne ispunjava ni minimalne uvjete za odlaganje otpada. Pored postojeće deponije, na području Općine postoji i značajan broj divljih deponija, koje se obično nalaze uz ceste i vodotoke rijeka i predstavljaju prijetnju po okoliš i zdravlje lokalnog stanovništva

Na području Općine nema površina kod kojih je utvrđen visok sadržaj teških metala, izuzev mangana kojeg u količinama većim od dozvoljenih vrijednosti ima na lokalitetima Mijatovići-Kuprešani, Divičani, Samardžići, Velike njive i Bučići, Podmilačje, Prudi, Makušići i Gornja Lupnica.

Zasad na području Općine nije konstatovana kontaminacija zemljišta kiselim (kišama kao isključivim polutantom) ili udruženim sa efektima djelovanja gasova SO_x i NO_x.

3.4.2 Identifikacija i analiza problema

BR.	PROBLEM	UZROCI PROBLEMA	POSLJEDICE PROBLEME/MOGUĆI UTJECAJI
1.	Deponije različitog otpada	Nekontrolisano odlaganje otpada	Destrukcija zemljišta Smanjenje poljoprivrednih površina Povećanje zagađenja zemljišta
2.	Eksploatacija mineralnih sirovina i površinski kopovi u rudarstvu	Širenje kamenoloma i rudnika boksita	Destrukcija zemljišta Erozije, klizišta Smanjenje poljoprivrednog zemljišta
3.	Erozija i klizišta	Sječa šuma Neriješen odvod površinskih voda Bespravna gradnja	Nesreće Smanjenje poljoprivrednih površina
4.	Miniranost poljoprivrednog zemljišta	Ratna dejstva	Ljudske žrtve Onemogućen pristup i obrada zemljišta
5.	Neracionalno korištenje poljoprivrednog zemljišta	Uzgoj istih kultura na istom tlu u više godina Uzgoj kultura koje ne odgovaraju datom zemljištu	Degradacija tla
6.	Korištenje pesticida i herbicida	Kontaminacija tla	Smanjena plodnost tla Narušavanje prirodnog ambijenta

3.4.3 Ciljevi

U skladu sa analizom navedenih problema, ciljevi u oblasti korištenja, upravljanja i zaštite zemljišta su:

- Dosljedna primjena zakona po pitanju odlaganja otpada;
- Izgrađivanje modernih sanitarnih deponija;
- Povećavanje kultivacije zemljišta;
- Primjenjivanje okolišnih zakona;
- Kontroliranje sječe šuma i pošumljavanja;
- Regulacija površinskih voda;
- Obustavljenje bespravne gradnje;
- Povećavanje aktivnosti deminiranja;
- Uzgoj kultura prilagoditi zemljištu.
- Podsticaj poljoprivrednoj proizvodnji i povećanje obradivih površina;
- Veće ulaganju u pošumljavanje nego u sječu šuma;
- Obraćanje pažnje na rekultivaciju zemljišta nakon eksploatacije kamena i rude.

3.5 Korištenje upravljanje i zaštita šuma

3.5.1 Stanje na području općine

Od ukupno raspoložive površine općine Jajce (oko 40.000 ha), oko 55% površine se nalazi pod šumama. Četinari su zastupljeni sa 41% a lisičari sa 59% u ukupnim šumskim površinama. Većina šumskih površina (90%) su u državnom vlasništvu i njima gospodari Šumsko privredno društvo „Srednjobosanske šume”. Državne šume su u većini slučajeva u većim kompleksima, dok su privatne šume uglavnom usitnjene.

Problem u šumarstvu predstavlja visok stepen eksploatacije šume, nedovoljno pošumljavanje (od planiranih 62,30 ha šumske površine u 2009. godini pošumljeno je 30,90 ha) i bespravna sječa šume. Svakako da je jedno od najboljih rješenja pošumljavanje, a ujedno sa tim umanjeње sječe. Jajce ne mora biti uvijek u samom vrhu kada su u pitanju količine posjećene drvene mase, ali bi moralo biti u vrhu kada je u pitanju pošumljavanje i zaštita šuma.

U posljednje vrijeme primijećeno je da je prisutan trend odlaganja otpada i drugih zagađujućih tvari u šumi i šumskom zemljištu, a naročito klaoničkog otpada.

Na području općine Jajce državnim šumama gospodari ŠGD/ŠPD „Šume Središnje Bosne /Srednjobosanske šume“ d.o.o. Donji Vakuf, dok privatnim šumama gospodari Kantonalna uprava za šumarstvo KSB. Državne šume na području općine Jajce pripadaju Šumskogospodarskom području Srednjobosanskom koje je podijeljeno na četiri gospodarske jedinice Dnoluka, Donji Ugar, Gola planina i Šedinac, a privatne šume su podijeljene na 25 katastarskih općina i to: Gornji Bešpelj, Barevo, Bavar, Borci, Bravnice, Brvanci, Crepanjska, Divičani, Donji Bešpelj, Doribaba, Jajce 1, Jajce 2, Jezero, Kokići, Kruščica, Kuprešani, Lendići, Lupnica, Mile, Podmilačije, Rika, Šibenica, Vinac i Vlasinje.

Zaštitu šuma od bespravnih sječa i nezakonitih zauzimanja vrši Kantonalna uprava za šumarstvo KSB preko svojih organizacionih jedinica.

Površine državnih i privatnih šuma po kategorijama na području općine Jajce

Na području općine Jajce površina državnih šuma je 18.410,30 ha.

Pregled površina po kategorijama zemljišta iskazan u tabelarnom pregledu.

BR.	Kategorija površine	GP „Srednjevrbasko“ (ha)
1.	Visoke šume bukve	1828,30
2.	Čiste i mješovite šume jele i smrče i mješovite jele, smrče i bukve	7284,20
3.	Šume bijelog i crnog bora	0,00
4.	Visoke šume hrasta	280,50
5.	Degradirane visoke šume	289,30
6.	Kulture četinara	916,10
7.	Kulture lisčara	84,00
<i>Ukupno visoke šume</i>		<i>10682,40</i>
8.	Izdanačke šume bukve	3465,30
9.	Izdanačke šume hrasta	1817,30
10.	Izdanačke šume mješovite	0,00
11.	Izdanačke šume ostale	943,70
<i>Ukupno izdanačke šume</i>		<i>6226,30</i>
UKUPNO OBRASLO		16908,70
12.	Goleti ispod gornje granice privredne šume	788,40
13.	Neproductivne šume u šumarskom pogledu	625,30
<i>Ukupno goleti</i>		<i>1413,70</i>
Ukupno nesporno šume i šumskog zemljišta		18322,40
Uzurpacije		87,90

Na području općine Jajce površina privatnih šuma je 2888,72 ha.

Kategorija šuma	Ukupna Površina ha	Minirana površina ha	Površina za gospodarenje
1	2	3	4
Sve visoke šume (VŠ) bukve	177,64		177,64
Sve VŠ, čiste jele, smrče, mješovite jele i smrče i mješovite jele, smrče i bukve	202,76		202,76
Sve VŠ čiste bijelog bora i crnog bora i mješovite bijelog i crnog bora	/	/	/
Sve VŠ hrasta kitnjaka i hrasta lužnjaka	765,28		765,28
Sve VŠ ostale	106,06		106,06
Šumski nasadi sa procijenjenom drvnom masom	/	/	/
Šumski nasadi bez procjene drvne mase	/	/	/
UKUPNO VISOKE ŠUME	1251,74		1251,74
Izdanačke šume bukve	102,53		102,53
Izdanačke šume hrasta	41,49		41,49
Izdanačke šume mješovite	1190,83		1190,83
Izdanačke šume ostale	302,26		302,26
UKUPNO IZDANAČKE ŠUME	1637,11		1637,11
UKUPNO OBRASLO	2888,85		2888,85
Goleti sposobne za pošumljavanje	/	/	/
Goleti nesposobne za pošumljavanje	/	/	/
UKUPNO GOLETI	/	/	/
UKUPNO ŠUMSKO ZEMLJIŠTE	2888,85		2888,85

3.5.2 Identifikacija i analiza problema

RB	PROBLEM	UZROCI PROBLEMA	POSljedICE PROBLEMA/MOGUĆI UTJECAJ
1.	Preveliko iskorištavanje šumskog bogatstva	Nepostojanje drugih izvora energije Nezaposlenost stanovništva. Ostvarenje što većih profita	Goleti Poplave Erozije Narušavanje šumskih ekosistema
2.	Nedovoljno pošumljavanje	Nezainteresovanost za pošumljavanje	Uništavanje šumskog zemljišta, erozija
3.	Nedovoljna preventivna zaštita šumskog fonda	Sječa najboljih stabala Biljne bolesti Bespravna sječa	Degradacija šuma Širenje biljnih bolesti
4.	Miniranost šumskih površina	Ratna dejstva	Nemogućnost pristupa i gospodarenje šumama i šumskim zemljištem
5.	Nedovoljan monitoring	Nedovoljan rad inspeksijskih organa	Neprovođenje zakona

3.5.3 Ciljevi

U skladu sa analizom navedenih problema, ciljevi u oblasti šuma su:

- Kontroliranje sječe šume;
- Neke predjele isključiti iz sječe (oko Plivskog jezera);
- Smanjiti količinu posječene mase na godišnjem nivou;
- Dovođenje plina što će umanjiti sječū šuma;
- Toplifikacija grada;
- Pošumljavanje;
- Uspostavljanje i trajno održavanje šumskog reda;
- Deminiranje i sanacija;
- Efikasniji rad inspekcija.

3.6 Održavanje i uređenje javnih zelenih površina

3.6.1 Stanje na području

Općina Jajce raspolaže zelenom površinom i to:

BR.	LOKACIJA ZELENE POVRŠINE	POVRŠINA U m ²
1.	Park kod Plivskog mosta	10.616,00
2.	Park kod doma „AVNOJ-a“	4.850,00
3.	Parkovi „Bare I, II i III“ sa dječjim igralištem	8.500,00
4.	Parkovi “Hrast A, B, C“	5.093,00
5.	Park u Donjim Pijavicama	5.700,00
6.	Preostale zelene površine u gradu	12.821,00
7.	Park – kupalište Brana	10.000,00
8.	Park – Malo Plivsko jezero	25.000,00
9.	UKUPNO:	72.580,00

3.6.2 Identifikacija i analiza

BR.	PROBLEM	UZROK	POSLJEDICE PROBLEMA/MOGUĆI UTJECAJI
1.	Uništavanje postojećih zelenih površina	Privremena odlaganja čvrstog goriva na zelene površine	Narušavanje estetskog izgleda urbanog dijela grada

3.6.3 Ciljevi

U skladu sa analizom navedenih problema, cilj u oblasti upravljanja zelenim površinama je:

- Traganje za rješenjem gradske toplane;
- Uređivanje i očuvanje postojećih zelenih površina i parkova.

3.7 Zaštita prirodnog, kulturno-historijskog naslijeđa

3.7.1 Stanje na području općine

Sadržavajući u sebi, i to na jednom malom prostoru, jedinstvene kulturno-umjetničke i estetske vrijednosti, historijska jezgra Jajca predstavlja primjer kompleksne kulturno-historijske i prirodne ambijentalne cjeline satkane od 17 pojedinačnih kulturnih dobara nastalih u rasponu od kasne antike do početka 20. stoljeća. Kao primjer organske povezanosti čovjekove i prirodne arhitekture, koji osim toga svjedoči da je prirodna ljepota smještaja bila odlučujuća prilikom njegova planiranja i podizanja - princip često prisutan u nastajanju srednjovjekovnih gradova – arhitektonski ansambl Jajca konstituira osam povijesnih slojeva: prehistorija (eneolit), ilirsko-rimsko razdoblje, rani srednji vijek, razvijeno i pozno srednjovjekovlje, osmanska epoha, austro-ugarska epoha, te prva i druga Jugoslavija. Najvidljiviji materijalni dio iskaza grada sadrži mnoštvo različitih, ponekad nepomirljivih utjecaja na jajačku arhitekturu, koji u tom susretu kontrasta i sličnosti, zakonitosti i paradoksa, planiranosti i potpune spontanosti, daju ovom gradu složenu sliku izuzetne i univerzalne vrijednosti. Nesvakidašnje mogućnosti i kulturološke privilegije da se jednim pogledom u trenutku obuhvate čak četiri carstva (Rimsko, Bizantsko, Osmansko i Austro-Ugarsko), tri kraljevstva (Bosansko, Ugarsko i Jugoslavensko), tri svjetske monoteističke religije – kršćanstvo (pravoslavlje i katoličanstvo), islam i judaizam – najrazličitiji arhitektonski stilovi te životni običaji unutar kulturnih krugova koji se definiraju kao mediteranski, srednjoeuropski, zapadnoeuropski, bizantski, balkanski i osmanski, historijska jezgra Jajca predstavlja cjelovit i skladan kulturno-historijski spomenik sa pojedinačnim dobrima sraslim u organsku cjelinu. Njegove najveće vrline - njegova cjelovitost i autentičnost – koje ga istovremeno čine i mladim i zrelim, ali u svakom slučaju produhovljenim, počivaju na njegovoj kulturološkoj raznolikosti i raznobojnosti. Pored ove stilsko-umjetničke energije, energija kojom zrači Jajce sadržana je i u ponavljanju njegovog ekskluzivnog političkog značaja za Bosnu i Hercegovinu i širu regiju. Kao stalno mjesto bosanskog kraljevstva do 1463. godine i mjesto uspostave federativne Jugoslavije na Drugom zasjedanju AVNOJ-a 29.11.1943, Jajce je postalo zanimljivim i poznatim građanima cijele Jugoslavije (sadašnjih 6 država jugoistočne Evrope), pa i svijeta. To zasjedanje najvišeg političkog tijela koje će u godinama nakon Drugog svjetskog rata do raspada Jugoslavije biti smatrano temeljem socijalističke Jugoslavije, postavilo je Jajce u središte historijskog značaja za jugoslavenske narode punih pedeset godina. Jajce je u tom razdoblju postalo mjesto hodočašća bratstva-jedinstva za građane Jugoslavije. Jajce 1463. – Jajce 1943. - mjesto u kojemu su nestajale i nastajale države. Simbolični luk koji povezuje vrijeme od stolnog mjesta posljednjeg bosanskog kralja Stjepana Tomaševića do stolnog mjesta maršala Josipa Broza Tita - doživotnog predsjednika Jugoslavije na samom početku njegove predsjedničke karijere - premošćuje i obuhvata druge, manje zapamćene i više uobičajene kulturne iskaze. Sve su to razlozi, ta višestruka izuzetnost, da je kao inspirativna tema Jajce našlo čvrsto mjesto u narodnoj tradiciji - u vjerovanjima, idejama i običajima - u putopisnoj literaturi i historiografiji kao i umjetnosti u širokome rasponu od glazbe i poezije do esejistike i slikarstva te kazališnog i filmskog stvaralaštva.

Fokus grada i zaštitni znak cijelog krajolika predstavlja vodopad, prirodni morfološki, hidrografski i biološki fenomen sedre prije ušća rijeke Plive u Vrbas.

Hidrografsko obilježje šireg prostora Jajca uvjetovano je pretežno krečnjačkom geološkom podlogom što rezultira intenzivnim podzemnim doticanjem vode.

Rijeka Pliva igra vitalnu ulogu u gospodarskom i okolišnom razvoju općine. Ona je lijeva pritoka rijeke Vrbas, dugačka 33km, s površinom sliva 768 km². Nastaje od dva vrela u podnožju planine Smiljevac-Jastrebnjak na 483m nadmorske visine, koja se nakon 300 metara spajaju u rječicu. Rijeka Pliva ima brojne pritoke i relativno veliko bogatstvo vode i u rijeku Vrbas, duboko usječenu u brdskoplaninske komplekse, unosi 30% svih voda koje ona nosi na ušću. Topografski sliv Plive iznosi 850 km ili 15,7% sliva Vrbasa. Najmanji protok joj je u mjesecu augustu (23 m³/sec), a najviši u aprilu (60 m³/sec). U Jajcu ona vodopadom visine oko 22 metra završava u Vrbasu. Od naselja Jezero, smještenog 20 km zapadno od Jajca, sve do ušća korito Plive je sačinjeno od sedre.

Posebnu prirodnu vrijednost područja predstavlja fenomen sedre i sedrenih naslaga na dijelovima vodotokova Vrbasa i Plive. Sedreno područje Varošnice nalazi se na samom ulazu u grad Jajce iz pravca Donjeg Vakufa. Ono predstavlja veoma značajan dio cjelokupnog sedrenog područja, važnog za geološka, geomorfološka i biološka istraživanja. Prirodni fenomen stvaranja sedrenih barijera u tokovima rijeka i jezera s čistim prirodnim vodama je rezultat određenih fizičko-kemijskih i bioloških procesa. U tome značajnu ulogu ima više faktora: hidrološki sastav, flora i fauna odnosno njihova uspostavljena prirodna ravnoteža. Biljne zajednice-alge i mahovine znatno doprinose taloženju sedre, i to osobito u toplim razdobljima.

Kvaliteta vode u jezerima i rijeci Plivi je veoma dobar dok je izvjesna degradacija kvaliteta zabilježena u rijeci Vrbas koja je opterećena otpadnim gradskim vodama i suspendiranim česticama.

Zoobentos na ovom području karakterizira visoki stupanj biološke raznolikosti (naročito insekata). Konstatirano je da se radi o relativno čistim i, još uvijek, nezagađenim vodama koje su bogate vrijednim vrstama ribe.

Posebnost ovome prostoru daje i rijeka Vrbas koja nastaje na južnoj padini planine Vranice na oko 1530 m n.m. Svojim tokom od 256 km čini jednu od najljepših i najvećih rijeka. Na svom putu protiče kroz Skopljansku kotlinu, Vinačku klisuru, Jajačku kotlinu, Kanjonsku kotlinu, Tijesno, itd. Ima 36 pritoka od kojih su Vrbanja, Ugar i Pliva najznačajnije. Lijeve obale do vodopada je vertikalna i sigasta. Gdje nije bilo prirodnih prepreka mjestimično je utvrđivana podziđivanjem. Rijeka Vrbas impresionira ljepotom posebice na dijelu protoka kroz fantastičan kanjon odmah iza Podmilačja.

3.7.2 Jezera Plive

Nastanak Plivskih jezera kao i Plivske doline predisponiran je složenim tektonskim pokretima, kada su orogenezom nastali lomovi i boranje Dinarskog pravca. Pravi uzročnik današnje egzistencije jezera su sedrene barijere, koja nastaje na najužim dolinskim dijelovima, gdje voda "dere" ili na visinskim lomovima gdje voda pada. Upravo rast sedre u vremenu je pregradio tok, te omogućio formiranje jezera.

Veliko Plivsko jezero - leži na nadmorskoj visini od oko 424 m. Dužina mu je oko 3.3 km, maksimalna širina 660 m (prosječna širina je 343 m). Maksimalna dubina jezera je oko 35 m, površina 1,1 km², a dužina obalske linije je 7.857 m. Prosječna godišnja temperatura površinskog sloja vode je oko 17°C, dok u dubinskom sloju iznosi oko 12°C.

Malo Plivsko jezero - nalazi se na cca 3 km udaljenosti od Jajca na putnom pravcu Jajce - Bihać.

Dugo je 1,5 km, a prosječno široko oko 150 m. Površine od oko 0,3 km². Maksimalna dubina je oko 27 m.

Odnosi dubina, tačnije kote dna jezera u mnogome omogućavaju tumačenja inicijalnih geoloških i tektonskih preduvjeta nastanka sedrenih barijera, odnosno postanak jezera.

Zbog smanjenjog doticaja voda u bazen Malog jezera izmjena vodne mase je usporena za oko 90 % što za posljedice ima snažnu hidroekološku izmjenu sa svim posljedicama koje stvaraju smanjeni doticaji. Jezera su bogata salmonidnim i ciprinidnim vrstama riba (19 vrsta): potočna, kalifornijska i jezerska pastrva, potočna i jezerska zlatovčica, lipen, šaran, linjak, amur, som i tolstolobik.

Vodopad Plive je završni hidrološki objekt rijeke Plive i ujedno predstavlja ušće Plive u rijeku Vrbas. Vodopad predstavlja vodni objekt koji po nekim klasifikacijama ulazi tj. spada među 12 najljepših vodopada u svijetu. Istovremeno, vodopad je dio jedinstvenog lica grada Jajca, pejzažna vrijednost, prirodna rijetkost, te spomenik prirode. Lijeva strana vodopada je nešto niža i doseže cca. 20 m, dok je desna strana viša za oko 1,5 m.

U cjelosti, vodna postelja Plive i vodopada je izgrađena od sedrenog materijala, a rast i prisustvo sedrotvoraca je vidljivo i danas, ali na par metara niže u odnosu na krunu vodopada.

Takvo prisustvo sedrotvoraca omogućava rast sedre u pravcu rijeke Vrbas (ne ili jako sporo u visinu) što prije ili kasnije mora dovesti do obrušavanja sedrenog materijala (gravitaciona nestabilnost).

I - Antropogeni utjecaj na samom vodopadu je prisutan par stotina godina. Na desnoj strani vodopada je postojao niz mlinica koje su vodu dobijale putem vodokanala usječenih u sedru. To je ujedno i najstariji antropogeni negativni utjecaj koji je mnogo godina kasnije inicirao manje hidro-biološke i erozivne promjene u tom dijelu rijeke Plive i Vodopada.

II - Drugi, snažniji utjecaj je nastao kada je Austro - Ugarska „uzela“ dio voda rijeke Plive za potrebe proizvodnje električne energije na prostoru Elektrobošne. Tada je izmijenjen dotjecaj u Malo jezero te narušen prirodni transport voda (režim) preko sedrene prečage koja dijeli jezera.

III - Treći, ujedno naj snažniji utjecaj koji stvorio i dobar dio današnjih problema jeste izgradnja HE Jajce I, što je dovelo do građevinskih zahvata na Plivskim jezerima, u koritu rijeke Plive i na samom vodopadu. Smanjen protjecaj je stvorio hidrodinamike predispozicije za usjecanje voda u svoje, prije zahvata stabilno korito ili vodnu postelju.

Time povišene koritne strane (produžene obalne strane) dovele su do većeg nagiba (od inundacione ravni do lica vode) što je vodilo dalje do pojave bočnih erozija posebno izraženih u vrijeme kratkovremenih pojava visokih voda.

Nadasve, na suhim dijelovima, sada već bivšeg funkcionalnog korita došlo je do naseljavanja biopokrova što je nadalje izmjenilo i opteretilo stabilnost obala.

Betonski pragovi u koritu, te betonska kruna na vodopadu su uz smanjen proticaj (na samo 10 % u odnosu na prirodni dotjecaj) spriječili tj. prekinuli rast sedrotvoraca čime su nastale dodatno otežavajuće i ekološki destabilizirajući okolnosti.

Širenjem Grada, građevinskim zahvatima su napadnute priobalne ravni te je ukupna propusna moć doline (korito, priobalne i inundacione ravni) smanjena što je izravno dovelo do pojačanog efekta prilikom pojava visokih voda (pojave horizontalne i vertikalne erozije).

IV - Četvrta faza veže se za nedavne pojave vrlo velikih voda (vjerojatno uzrokovanih klimatskim poremećajima, ali i promjenama na slivu uvjetovanih antropogenim faktorima – smanjenje šumskog pokrova kao i daljnjim širenjem gradnje u zonama obuhvaćenim velikim vodama). Naravno, tu je pozitivnu ulogu odigrao i rad ili režim rada HE Jajce I (u kritičnim trenucima je „by – pass“ apsorbirao vode u količini od cca 70 m³).

Posljedice na Vodopadu su vidljive, prijeteće i devastirajuće. Nadasve, male protjecajne vrijednosti su od vodopada stvorile tek i samo oblik vodopada bez ekološko-vodnog zahtijevnog režima, minimalizirane, gotovo eliminirane estetsko - atraktivne vrijednosti.

Trenutno je u fazi realizacija sanacionih radova vodopada i dijela korita rijeke Plive. Prema datim podacima radi se o projektu stabilizacije krune vodopada, ugradba pragova u cilju razvlačenja te povećanja vodnog ogledala. Tijekom radova ispravljeno je korito, te eliminirana Zaštitnica (barijera sedrenog slapa) na profilu nešto uzvodnije od „Željezničkog mosta“, čime je eliminiran prirodni izgled tog dijela vodotoka.

Radovi se dakle odvijaju; obuhvaćaju vodopad, te uzvodni dio rijeke Plive do Ulice D. Pijavice.

Ne treba ispustiti iz vida činjenicu da su uslijed nebrige u cjelosti eliminirane sedrene barijere na „Šipadu“, što je izravno dovelo, ne samo da smanjenja površine vodnih ogledala na tim prostorima, nego i do najnovijeg usjecanja malih tj. minimalnih voda u staro korito, i time, naravno, do bočnih erozija. Dakle, cijeli dio rijeke Plive na području grada Jajca je bitno devastiran u prirodnom, ekološkom, estetskom, pejzažnom i tradicionalno - historijskom načinu korištenja rijeke Plive (kupališta).

Dodatnu opasnost po vodopad predstavlja postojeća benzinska pumpa koja se nalazi uz sam vodopad, na njegovoj desnoj strani. Njeno izmještanje bilo je predviđeno još prije proteklog rata, a neophodno je to predvidjeti novim prostorno-planskim dokumentima i učiniti

što prije, kako ne bi dolazilo do izljevanja opasnih materija u području ovo prirodnog dragulja.

3.7.3 Sedra

To je najmlađa stijena, po hemijskom sastavu vapnenac, a po postanku ima bio - hemijski osnov. Razlikuje se više tipova - oblika ove vrste stijene. Tekstura je također varirajuća i oblika je od vrlo kompaktnih partija do veoma poroznih tipova, šupljikavih i koji često imaju oblike busena algi i mahovina (fosilni oblici). Na sedri leži najveći dio kulturno - historijskog dijela grada Jajca. Nije rijetka pojava kristalnih formi (skalenoedar), fosila, a na cijelom profilu debljine (moćnosti) od oko 40 m u gradu i oko vodopada, moguće je pratiti klimatološke promjene od pojave sedre, dalje u kvartaru, tačnije u holocenu, ali i ranije. Od pleistocena pa i nešto starijeg doba unutar sedre su vidljivi kulturni slojevi sa veoma vrijednim fosilnim ostacima kao i ostacima drugih, mlađih drevnih kultura.

O nastanku sedre

Sedru stvaraju mahovine i alge određenog tipa u slatkoj vodi koja mora imati određene biohemijske i hidrofizičke karakteristike.

Rasprostranjenost sedre ovdje je velika i kako je navedeno, najveći dio Jajca (historijske jezgre) leži na toj stijeni.

Ranije je proces stvaranja sedre bio intenzivniji od procesa erozije, što je vidljivo po gornjim horizontima sedre čija kota doseže relativno veliku visinu.

Zanimljivo je da upravo sedra čini lijevu stranu Vrbaskog kanjona u gradu Jajcu, dok je desna strana izgrađena iz starijeg slatkovodnog vapnenca.

Da bi se odredili uzroci ovog procesa potrebno je poznavati uvjete neophodne za nastanak sedrotvoraca i princip taloženja sedre. Prema dr. I. Pevaleku uvjeti za postojanje i rad sedrotvoraca koje on naziva briofitima, su:

- Potrebna određena količina svjetlosti, najbolje 100%;
- Temperatura vode 10,3-23,4° C;
- Brzina vode od 0,5-3,5 m/sek;
- hidrohemijski sastav vode: alkalitet od 3,6-2,7 tj. bogatstvo karbonatima; tvrdoća vode 10,2-7,6 stupnjeva, količina slobodnog CO₂ i veličina pH od 7,1-7,5.

Treba napomenuti da pored citiranih hidro fizikalno - hemijskih i bioloških uvjeta postoji još niz parametara koji utječu na taloženje sedre, odnosno formiranje sedrenih barijera, ogrlica i nizova.

- Količina vode jedan je od važnih faktora u sušnim razdobljima kada su vodotoci siromašni vodom ili čak kada dođe do potpunog isušivanja vodenog toka (uslijed izgradnje **akumulacija**, ili drugih radova proces sedrenja može biti vrlo usporen ili potpuno zaustavljen).

- Brzina strujanja vode ima značajnu ulogu kod formiranja sedre, u nekim slučajevima velika brzina vode dovodi do erozije postojećih (u sušnom periodu isušenih, već izloženih termičkoj ili rezelacionoj eroziji), rahlih sedrenih naslaga.

- Proces rasprskavanja vode na mjestima pada i udara vode omogućava brzo oslobađanje ugljendioksida iz vode te se time intenzivira taloženje karbonata.

- Prozirnost vode - prisutnost svjetla utječe na rast mahovine koja opet ima značajnu ulogu u samom procesu sedrenja.

- Čistoća vode (nezagađenost) izravno doprinosi bujanju briofita, i obrnuto. Jedan od ozbiljnih prijetećih elemenata po ekologiju jeste uvođenje otpadnih voda i odlaganje krutih otpadnih materijala u vodotok i pritoke rijeke Plive.

- Klimatološke promjene izravno utječu na količine voda (glacijalni i interglacijalni periodi), a time i na stvaranje uvjeta za postojanje i produkciju briofita, odnosno na veći ili manji rast sedre.

Antropogeni utjecaj je veoma bitan, trenutno možda presudan. Neznanjem i pogrešnim zahvatima poremećen sedreni stabilni status inicira dalja razaranja sedre, te pojave specifičnih erozivnih oblika. Ne manje ozbilju prijetnju predstavlja teret zagađenja voda rijeke Plive.

3.7.4 Kulturno – historijsko naslijeđe

Veoma bogato prirodno naslijeđe općine Jajce nije moguće promatrati odvojeno od graditeljskog, jer se ta dva segmenta međusobno prepliću. Najznačajniji lokalitet na području Općine je kulturno-historijska cjelina grada Jajca formirana na rasjednoj kotlini koja se pruža sjeverozapadnim rubom planine Hum na 1162 m nadmorske visine, a koju s jugoistoka završavaju okomite stjenovite obale Plive i kanjon Vrbasa.

Pristup naselju moguć je uskim grebenom sa sjeverozapadne strane. Strmina iznad Plive i Vrbasa prelazi u horizontalan plato koji se ponovno uzdiže i završava oblom glavicom. Taj je prirodni geološki fenomen bio idealan prostor za gradnju obrambene utvrde i razvoj podgrađa.

Tvrđava je izgrađena na vrhu brijega u obliku nepravilnog četverougla (opsega 260m i površine 4800m²) što je bilo uvjetovano konfiguracijom terena. Podatak o njenoj gradnji je nepoznat. Znanstvenici se slažu da je izgrađena prije vladavine Hrvoja Vukčića Hrvatinića (13.stoljeće ili druga polovina 14.stoljeća). Na sjeverozapadnom i jugoistočnom uglu su izgrađene dvije četverostrane kule. Izgleda da je, prvobitno, jedna kula bila i u sjeveroistočnom uglu.

Odbrambeni sistem grada čini i sjeverni perimetralni bedem dužine oko 290m, Mračna kapija, Velika tabija oktogonalne osnove (pretpostavlja se da je izgrađena na mjestu četverouglaone srednjovjekovne kule), Kula na Džikovcu četverouglaone osnove, Papaz-kula kvadratne osnove, Banjalučka (Papaz) kapija (čuvala je sjeverni ulaz u grad), Šamića tabija poligonalne osnove (nastala pregrađivanjem srednjovjekovne kule kvadratne osnove), zapadni perimetralni bedem dužine oko 200m, istočni i južni perimetralni zid, Travnička (Plivska, Donja i Južna) kapija. Dijelovi ovog sistema različitog su kvaliteta, načina zidanja i debljine zidova što svjedoči o vremenu gradnje i njegovom razvoju kroz stoljeća.

Stambena arhitektura Jajca ima svoje specifičnosti pa se razlikuje od travničke, sarajevske, fočanske i cijeloj povijesnoj jezgri daje poseban izgled i rafiniranu ljepotu. Ona se širi oko čaršije i najvećim dijelom zaprema padinu ispod citadele. Prilagođena je klimatskim uvjetima, terenu i raspoloživom lokalnom materijalu. Blage padine terena pružaju mogućnosti za optimalan plasman objekata i otvaranje što širih vidika. Objekti su građeni po mjeri, organski izrastaju iz terena, prizemlja su im dosta zatvorena i zidana kamenom. Na čvrstim i masivnim postamentima katovi su građeni od lakših materijala (drveta, ispune,

čerpića, sedre), prozračani i s nizovima prozora, a zidne površine okrečene. Te kubične forme prekrivaju četverostrešni dinarski krovi pokriveni šindrom.

Nažalost, u ratu 1992.-1995. mnogi vrijedni stambeni objekti su devastirani i degradirani. Potrebna je njihova što urgentnija obnova, sanacija i restauracija kako bi se sačuvala vrijednosti i karakterističan izgled kulturno-historijske cjeline Jajca.

Na području općine Jajce, kao i izvan povijesne jezgre starog grada Jajca ima značajnih kulturno-historijskih spomenika i lokaliteta. Mnogi od njih nikada nisu temeljito istraženi, pa čak niti evidentirani.

U kategoriziranju kulturnog naslijeđa poseban problem predstavlja atribuiranje rekonstruiranih objekata, koji se, veoma često, obnavljaju bez vjerodostojne dokumentacije. Rekonstrukcija sama po sebi nema posebnu vrijednost, tim prije, ako je proizvoljna.

Razumljivo je da rekonstruirani objekti ne mogu biti vrednovani temeljem istih kriterija kao oni autentični (izvorni).

U popis Nacionalnih spomenika uvršteni su rekonstruirani objekti i oni koji to tek trebaju to biti.

3.7.5 Nacionalni spomenici - aktuelno stanje i kategorizacija

Odlukom Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika:

Graditeljske cjeline

- Historijsko gradsko područje Jajca
- Tvrđava u Jajcu
- Crkva sv. Marije s Tornjem sv. Luke (pretvorena u džamiju Sultan-Sulejmana 1528. godine), Jajce
- Saračeva kuća, zgrada Financija (Niža stručna škola) i Stara osnovna škola (Niža muzička škola), Jajce
- Omerbegova kuća, Jajce
- Crkva sv. Ive u Podmilačju

Historijska područja

- Bedemi i tabije starog grada Jajca
- Stari grad Vinac

Historijski spomenici

- Katakombe, Jajce
- Mitrej, Jajce
- Dizdareva ili Ženska džamija, Jajce
- Sinan-begova ili Okića džamija, Jajce
- Kraljev grob u Zastinju
- Dom AVNOJ-a sa pokretnom imovinom, Jajce
- Kršlakova kuća (Kapetanovića kuća, Kršlakova kuća broj 2)
- Omer-begova kuća, Jajce

- Stara ili Hafizadića česma, Jajce

Grobljanska cjelina

- Rimokatoličko groblje Hrast, Jajce

Mjesta i ostaci

- Crkva presvete Bogorodice, Jajce
- Čaršijska džamija (Esme Sultanije) s pratećim objektima: šadrvanom, stambenim objektom, mektebom i haremom, Jajce
- Burića kuća, Jajce
- Kršlakova kuća, Jajce
- Musafirhana, Jajce

U toku izrade ovog dokumenta u nacionalne spomenike uvršteni su Mlinovi na rijeci Plivi, a do tada su bili na privremenoj listi.

Privremena lista

- Ibrahim-begova džamija, Jajce
- Franjevački samostan i Crkva sv. Luke, Jajce
- Šamića džamija (Hadži Muhareмова), Jajce

Iz Registra Zavoda za zaštitu spomenika kulture SR Bosne i Hercegovine, Sarajevo

Historijski spomenici

- Komotin grad, Gornji Bešpelj
- Sahat kula, Jajce
- Medvjed kula, Jajce
- Česma kod Travničke kapije, Jajce
- Mulalića kuća, Jajce

Spomen ploče NOP

- Bolnica, Jajce
- HES, Jajce
- Zgrada Lihtnera, Jajce
- Kuća Grubića, Jajce
- Vila Varošnice, Jajce
- Elektrobosna, Jajce
- Ribića kuća, Jajce
- Šarenica, Jajce
- Direkcija Pelve, Jajce
- Ljoljići, selo Ljoljići
- Spomen česma, Gornje Pijavice

Iz navedenih podataka očito je da na području općine Jajce, još uvijek, postoji veoma složena prirodna i kulturno-historijska stratigrafija. Različiti stupnjevi njene očuvanosti ne umanjuju opće univerzalne vrijednosti prostora.

Na očuvanje prirodnog i kulturno-historijskog nasljeđa utječu kako prirodni tako i antropološki faktori. Svjedočimo da upravo antropološki faktori mogu imati znatne negativne učinke. To se, posebice, očituje u slučaju velikih javnih radova koji veoma često imaju za posljedicu trajne gubitke i degradaciju okruženja.

3.7.6 Živi svijet

Zoobentos

Istraživanje zoobentosa rijeke Plive vršeno je na osnovu materijala prikupljenog sa četiri lokaliteta. U Plivi iznad Pljeve, najgornjoj tački ispitivanog profila, raznovrsnost naselja zoobentosa je prilično izražena, iako je ukupna gustina populacija mala (Tabela X). Obradom materijala konstatovane su Gastropoda, Oligochaeta, Hirudinea i Amphipoda. Od insekata ustanovljene su: Ephemeroptera, Plecoptera, Coleoptera, Trichoptera i Diptera. Najveću brojnost imaju Ephemeroptera (28.30%), a zatim Diptera (25.62%). Što se tiče Trichoptera pojavljuju se vrste *Sericostoma* sp. i *Hydropsyche* sp. Diptera su zastupljene sa četiri familije, od kojih najveću gustinu populacija imaju Chironomidae (15.08%). Registrovane su i vrste *Ortocladius* sp. i *Tanytarsus* sp.

Naselje faune dna u Plivi kod Volara siromašnije je u odnosu na prethodni lokalitet. Na ovom lokalitetu evidentirane su Gastropoda i Amphipoda. Među insektima utvrđeno je prisustvo Ephemeroptera, Coleoptera i Trichoptera. Najveću brojnost imaju Trichoptera (27.50%), u okviru kojih se ističe *Miorasema* sp. (17.50%). Interesantno je istaći da u Plivi kod Volara izostaju Diptera, koje su inače bile pronađene u Plivi iznad Pljeve.

Treći lokalitet na Plivi (2 km iznad jezera) je bogatije naseljen nego u Plivi kod Volara. Ovo se naročito odnosi na insekte, među kojima je registrovano pet redova. Najveću gustinu populacija imaju Ephemeroptera (63.21%), što predstavlja sličnost sa lokalitetom iznad Pljeve. Trichoptera su ovdje zastupljene vrstama *Rhyacophyla tristis* i *Hydropsyche* sp. U okviru reda Diptera pojavljuju se četiri porodice: Limoniidae, Simuliidae, Chironomidae i Athericidae. Najveću brojnost imaju Simuliidae (11.49%). Od Chironomidae su prisutne vrste *Cricotopus* sp., i *Eukiefferiella* sp.

U Plivi kod Mračaja naselje faune dna karakteriše se prisustvom uglavnom insekata (konstatovane su još samo Gastropoda ali u malom broju). I ovdje su dominantne Ephemeroptera (43.07%). Znatno su zastupljene i Trichoptera, među kojima je posebno brojna vrsta *Rhyacophyla fasciata*, te vrsta roda *Hydropsyche*. Gustina populacija Chironomidae je prilično mala, što predstavlja sličnost sa prethodnim lokalitetom. Ovdje su ustanovljene slijedeće vrste iz skupine Chironomidae: *Ablabesmya* sp., *Cricotopus* sp., i *Orthocladius* sp.

Zoobentos Ilomske rijeke pritoke Ugra koji je desna pritoka Vrbasa, odlikuje se, takođe, prisustvom insekata, premda se pojavljuju još samo Gastropoda i Oligochaete, ali u manjem broju. Od insekata najveću gustinu populacija imaju Ephemeroptera (70.75%), a zatim Plecoptera (10.37%). Ostale grupe insekata zastupljene su u znatno manjem broju. Među hidronomidama evidentirane su *Ablabesmya* sp., i *Orthocladius* sp.

Generalno se može zaključiti da zoobentos na ovom području karakteriše visok stepen biološke raznolikosti (naročito insekata). Na osnovu sastava naselja i gustine nađenih organizama može se zaključiti da su ovo relativno čiste i još uvijek nezagađene vode.

Riblja fauna

U Velikom Plivskom jezeru je konstatovano osam ekonomski vrijednih vrsta riba. Hektarska naseljenost mu je 100 kg/ha, a površina 200 ha. Najzastupljeniji su lipljen i potočna pastrmka. Populacija jezerske pastrmke i jezerske zlatovčice je približno slična, dok je populacija kalifornijske pastrmke znatno manja. Od ostalih vrsta značajno je istaći šarana i karaša. Linjak je najmanje brojna vrsta na ovom području.

Malo Plivsko jezero sa hektarskom naseljenošću od 100 kg/ha i površinom od 27 ha, ima ukupni osnovni fond ekonomski vrijednih vrsta riba, među kojima je najbrojniji karaš, a zatim slijedi sapača, te potočna jezerska pastrmka, dok su nešto manje brojne populacije vrsta kalifornijska pastrmka i lipljen. Manje brojne su vrste šaran i linjak.

U Plivi od Crvenih stijena do Velikog Plivskog jezera prisutne su potočna pastrmka i lipljen koji prema podacima iz 1984. godine imaju neseljenost od 80 kg/ha, na površini toka od 27 ha.

Plivu od Šehalića mlina do ušća u Vrbas naseljava pet ekonomski značajnih vrsta riba. Hektarska naseljenost osnovnog fonda je prema podacima iz 1984. godine bila 60 kg/ha, na površina od 9 ha. Najbrojnije su vrste potočna pastrmka i lipljen, dok su nešto manje brojne vrste kalifornijska pastrmka, šaran i linjak.

Vegetacija

Od submerzne vegetacije prisutna je asocijacija *Ranunculetum fluitantis* u obliku facijesa vrste *Ranunculus paucistamineus* na površinama veličine oko 2 m². Pored ove vrste znatno rjeđe se javljaju mresnjak *Potamogeton crispus* i vodena mahovina *Fontinalis antipyretica*.

Emerzna vegetacija je konstatirana na malim površinama u obliku fragmenata asocijacije *Scirpo-Phragmitetum* sa najčešćom i najbrojnijom vrstom *Typha latifolia* (rogoz) i asocijacije *Sparganio-Glycerietum fluitantis* u kojoj dominiraju vrste: *Sparganium erectum*, *Glyceria fluitans*, *Alyisma plantago-aquatica* i neke druge. Zajednica *Eleocharietum palustris* također pripada emerznoj vegetaciji, a razvijena je na malim površinama. U njoj je izrazito dominantna vrsta *Eleocharis palustris*. Pored nje, ovdje se susreću vrste koje zalaze u higrofilne i mezofilne livade ostvarujući kontinuitet svih ovih tipova vegetacije kao što su: *Rorippa silvestris*, *Lysimachia nummularia*, *Lycopus europaeus*, *Juncus lamprocarpus*, *Ranunculus repens*, *Potentilla reptans*, *Epilobium palustre*, *Lythrum salicaria* i druge.

Dinamika ovih fitocenoza u toku vegetacionog perioda je slabo izražena u odnosu na ostale kopnene ekosisteme, prvenstveno zbog relativno stabilnog hidrotermičkog režima na njihovim staništima.

Uz vodotok u užem ili širem pojasu longitudinalno su raspoređene zajednice crne johe (*Alnetum glutinosae*) i bijele i krte vrbe (*Salicetum albae fragilis*). U svim biljnim zajednicama, mogu se konstatirati tri grupe biljaka: skup higrofilnih vrsta karakterističnih za

ove fitocenoze, skup mezofilnih ili mezo-higrofilnih vrsta, na nešto strmijim i uzdignutijim obalama i, na kraju, skup nitrofilnih i ruderalnih vrsta uvjetovan čestim prisustvom ljudi i životinja ili, čak, na pojedinim mjestima, odlaganjem smeća. U prvu grupu spadaju vrste drveća i šibljaci *Alnus glutinosa*, *Salix alba*, *Salix fragilis*, *Viburnum opulus*, *Humulus lupulus*, *Rubus caesius* kao i zeljaste vrste: *Lysimachia vulgaris*, *Lycopus europaeus*, *Mentha aquatica*, *Ranunculus repens*, *Geum urbanum* i *Filipendula ulmaria*. Drugu grupu biljaka sačinjavaju vrste mezofilnih šuma i livade okolne vegetacije kao što su *Acer campestre*, *Acer tatarium*, *Evonymus europaeus*, *Carpinus betulus*, *Rosa canina*, *Crataegus monogyna*, *Pulmonaria officinalis*, *Primula vulgaris*, *Viola silvestris*, *Lamium luteum*, *Glechoma hirsuta* i druge. Treća grupa nitrofilnih i ruderalnih biljaka javlja se kao rezultat zagađenja i degradacije rijeke i riječnih obala. Na mjestima gdje se javljaju često su brojno zastupljene, te pojedine vrste grade facijese: *Tussilago farfara*, *Urtica dioica*, *Aegopodium podagraria*, *Sambucus ebulus*, *Eupatorium cannabinum* i druge.

Na kamenitim obalama i na manjim zaravnjenim površinama razvijena je vegetacija visokih zeleni. Nitrifikacija je ovdje jače izražena zbog velike godišnje produkcije biomase biljaka koje je izgrađuju i slabije izraženog procesa mineralizacije u odnosu na proces truljenja organskih materija. Najčešće vrste su: *Telekia speciosa*, *Petasites hybridus*, *Melandrum rubrum*, *Stellaria glochidosperma*, *Rumex alpinus*, *Urtica dioica* te *Epilobium angustifolium*, kao vrsta sječina i požarišta.

Šuma bukve i jele (*Abieto-Fagetum moesiaceae*), koja predstavlja klimatogenu vegetaciju na području gornjeg dijela vodotoka Vrbasa, dolazi najčešće do same obale rijeke. Na lokalitetu uzvodno od Gornjeg Vakufa, koji predstavlja donju granicu gorskog pojasa, montana bukova šuma se nalazi na sjevernim ekspozicijama i zauzima veće komplekse, a na južnim ekspozicijama razvijena je degradirana hrastovo-grabova šuma sa nekim elementima montanih bukovih šuma. Mezofilne hrastovo-grabove šume predstavljaju primarnu klimatogenu vegetaciju šireg područja. Međutim, one su znatno degradirane. Čiste sječe, pored toga što drastično mijenjaju kopnene ekosisteme, mogu da imaju i direktnog utjecaja na vodene ekosisteme kada se vrše na strmim padinama i u neposrednoj okolini rijeke.

Na najtoplijim i najstrmijim staništima razvijena je zajednica sa crnim grabom i jesenjom šašikom (*Seslerio-Ostryetum carpiniifoliae*). U ovoj zajednici, a znatno češće na susjednim oborenim staništima i erodiranim termofilnim zemljištima, raste endemična vrsta ovog područja, Hofmanova zvončika (*Symphyandra hoffmanni*).

Mezofilne dolinske livade sveze *Arrhenatherion elatioris* predstavljaju sekundarnu vegetaciju na području hrastovo-grabovih šuma, a termofilne kontinentalne livade i kamenjare sveze *Bromion erecti* su sekundarni ekosistemi na području termofilne vegetacije šuma i šikara.

Na ovom području se na sedrenim slapovima razvija vegetacija mahovina. Posebno su obilno razvijene mahovine *Cinclidotus aquaticus* B.S.G. i *Plathygnidium rusciforme* Fleischr. Na ovim slapovima postoje i nešto jače zasjenjena staništa gdje se u velikom broju javlja vrsta *Fissidens crassipes* Wills. Zasjenjena mjesta se javljaju i na površini slapa tamo gdje se razvijaju više biljke, pa se tu razvijaju populacije vrste *Cratoneurum commutatum* (Hedw.) Roth.

Sedrene tvorevine

Proces stvaranja sedre često je vezan za krška područja, odnosno područja prekrivena naslagama krečnjaka i dolomita. Takvo područje su Dinaridi koji pokrivaju veliki dio Bosne i Hercegovine i upravo u tom području nalazi se i rijeka Pliva gdje je proces stvaranja sedre vrlo intenzivan.

Sedreni slapovi različitih oblika i veličina oduvijek su privlačili svojom jedinstvenom ljepotom ne samo običnog čovjeka, nego su često bili inspiracija slikarima, pjesnicima, književnicima. Taj prirodni fenomen stvaranja sedrenih barijera u tokovima rijeka i jezera već dugi niz godina zaokuplja pažnju znanstvenih istraživača, hemičara, biologa, geologa, fizičara kod nas i u svijetu. Brojni znanstveni radovi o nastanku sedre pokazuju da je proces taloženja sedre u čistim prirodnim vodama rezultat određenih fizičko-hemijskih i bioloških procesa u vodi. Ti su procesi ovisni o geološkom sastavu i građi tla, zatim o podzemnim i površinskim vodenim tokovima, odnosno o hidrogeološkom sistemu, kao i o flori i fauni tog područja. Svi nabrojani faktori imaju značajnu ulogu u stvaranju sedrenih barijera, međusobno su zavisni i između njih je uspostavljena određena prirodna ravnoteža. Pored spomenutih fizičko-hemijskih karakteristika vode za proces taloženja sedre, odnosno formiranja sedrenih slapova, značajnu ulogu imaju i biljne zajednice kao što su alge i mahovine. Istraživanja biologa su pokazala da tzv. perifitonske zajednice, koje se sastoje od raznih vrsta algi i bakterija, procesom obrastanja na slapovima znatno doprinose taloženju sedre. Također možemo zaključiti da proces sedrenja u velikoj mjeri ovisi o klimi, rast sedre jače je izražen u ljetnim periodima.

3.7.7 Identifikacija i analiza problema

Prirodno naslijeđe

B R.	PROBLEM	UZROCI PROBLEMA	POSLJEDICE/MOGUĆI UTJECAJI
1.	Devastacije prirodnih cjelina	-Višegodišnje neadekvatno korištenje i neodržavanje prostora -Neusaglašene lokalne aktivnosti na pokretanju projekata korištenja prostora -Nedovoljan angažman nadležnih organa, prvenstveno u smislu uspostavljanja adekvatne stručne osnove za poduzimanje mjera zaštite prirodnih cjelina	-Trajne devastacije prirodnih cjelina u svim segmentima (geomorfološkim, hidrološkim, specifičnim zajednicama flore, i sl.)
2.	Neadekvatna zaštita, korištenje i održavanje spomenika	-Nedovoljna informiranost o postojanju, značaju i vrijednostima pojedinačnih spomenika prirode -U okviru redovnih djelatnosti službi općinskih organa ne postoji segment kontinuiranog praćenja stanja i djelovanja u oblasti zaštite fonda prirodne baštine	-Devastacije do potpunog uništenja pojedinih spomenika prirode
3.	Neadekvatna zaštita i održavanje fonda prirodne baštine	-Disperzija u djelovanju na očuvanju fonda prirodne baštine općine Jajce	Devastacija i uništenje fonda prirodne baštine Jajca

Kulturno historijsko naslijeđe

BR.	PROBLEM	UZROK	POSLJEDICEPROB LEMA/MOGUĆI UTICAJI
1.	Devastacija kulturno-historijskog naslijeđa	- Ratna dejstva - Različite intervencije u prostoru i na pojedinačnim objektima - Nedostatak finansijskih sredstava - Neusuglašena zakonska regulativa	Gubitak kulturno-historijskog naslijeđa
2.	Neadekvatno održavanje spomeničkog fonda	-Nerazrađena systemska rješenja -Nedovoljna informiranost o stanju spomeničkog fonda - nedostatak finansijskih sredstava i stručnih ljudi koji se bave ovom problematikom	Propadanje kulturno-historijskog naslijeđa

3.7.8 Ciljevi

U skladu sa analizom navedenih problema, ciljevi u oblasti prirodnog, kulturno-historijskog naslijeđa su:

- Obezbjedenje trajne zaštite i očuvanja prirodnih cjelina (kroz nastavak sanacije korita Plive uz očuvanje njegove autentičnosti, izmještanje benzinske pumpe pored Vodopada;
- Veći angažman Federalnog ministarstva okoliša i turizma i saradnja sa Općinom Jajce u realizaciji projekata zaštite prirodnog i kulturno-historijskog naslijeđa;
- Nastavak aktivnosti na projektu UNESCO;
- Programirano i kontrolirano korištenje područja prirodnih cjelina;
- Obezbjedenje elemenata samoodrživosti prirodnih cjelina planskim razvojem i korištenjem kontaktnih zona zaštićenog područja;
- Uspostavljanje i provođenje mjera zaštite za svaki pojedinačni spomenik prirode na području općine Jajce;
- Permanentno praćenje i rekognosciranje stanja;
- Redovno donošenje kratkoročnih planova održavanja i unapređenja, inicirano na nivou Općine, a usaglašeno sa stručnim i operativnim institucijama i timovima, te planovima na koji se donose na nivou Kantona;
- Donošenje odluke Općinskog vijeća o opredjeljenju Općine za očuvanje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Jajca;
- Revidiranje zakonske regulative;
- Poštivanje i striktna primjena zakonske regulative;
- Kontinuirano inspekcijsko praćenje stanja na terenu;
- Ažurno sankcioniranje svih bespravnih intervencija;
- Utvrđivanje stanja na terenu i donošenje planova za upravljanje i očuvanje kulturno-historijskog naslijeđa.

3.8 Privreda

3.8.1 Stanje na području općine

Industrija

Osnovne industrijske grane u općini Jajce su metaloprerađivačka industrija, građevinska industrija, drvena industrija, proizvodnja i distribucija električne energije, rudarstvo i eksploatacija mineralnih sirovina.

Metaloprerađivačka industrija

Jajce ima dugu tradiciju u metalnoj industriji. Značajna je proizvodnja ferosilicija, aluminijskih odlivaka, građevinskih konstrukcija i cisterni. Preduzeće „BSI“ smješteno u samom gradu bavi se proizvodnjom Si-metala i predstavlja jedan od najvećih zagađivača zraka na području općine Jajce. Sada su na postrojenju ugrađeni filteri koji su zagađenje u znatnoj mjeri smanjili.

Preduzeće koje se bavi proizvodnjom aluminijskih odlivaka „Alloy Weels“ planira izgradnju lakirnice u sklopu svog proizvodnog pogona u Divičanima što je iniciralo sumnje na potencijalna zagađenja tla i vode na ovom području.

U općini Jajce posluju i druga preduzeća (Metalinvest, SCB, A&F) koja se bave proizvodnjom metalnih konstrukcija, metalnih cisterni, dijelova za auto-industriju i drugim metaloprerađivačkim poslovima.

Veliki problem predstavlja preduzeće GRIOS koje se bavi otkupom i deponovanjem sekundarnih sirovina, a o njemu se ne zna puno: šta odlaže u svom krugu, ima li opasnih tvari koje ispušta u Vrbas?

Drvena industrija

Preduzeća u oblasti drvne industrije bave se primarnom obradom drveta (pilane) i finalnom obradom (izgradnja stolarije i namještaja). Poseban problem za okoliš u ovoj oblasti predstavlja deponovanje otpada nastalog iz procesa proizvodnje: piljevina i drugi otpad se nerijetko odlaže na obali Vrbasa (dvije pilane se nalaze uz samu obalu) što ima jako negativan utjecaj na riblji fond, te odlaganje takvog otpada na rubovima šuma, što povećava obolijevanje stabala.

Uz sve ovo treba napomenuti i loš estetski izgled izazvan ovakvim neodgovornim odnosom.

Građevinska industrija

Građevinska industrija je doživjela ekspanziju nakon 1995.godine u vrijeme obnove grada. Preduzeća građevinske industrije bave se visokogradnjom i niskogradnjom. Ekološki gledano, ovaj vid privrede doprinosi devastaciji tla zbog eksploatacije kamena, te povećanom zaprašivanju. Jedan od velikih problema je i nedostatak deponije za odlaganje građevinskog otpada jer se takav otpad nerijetko, odlagao na obalama rijeka što je doprinijelo sužavanju korita i povećalo opasnost od poplava.

Proizvodnja i distribucija električne energije

Proizvodnja i distribucija električne energije je jedna od djelatnosti industrije koja je bila i jeste nosilac privrednog razvoja Općine. Na području općine Jajce rade dvije hidrocentrale na rijeci Plivi (Jajce I) i Vrbas (Jajce II) pod upravom Elektroprivrede HZHB. Za potrebe rada hidrocentrale Jajce I voda se uzima direktno iz Plivskih jezera i u značajnoj mjeri smanjuje protok vode u rijeci Plivi što utiče i na opstanak jajačkog vodopada. Akumulacija za hidrocentralu Jajce II nalazi se u mjestu Zdaljevac, a veliki problem predstavlja njena velika zamuljenost.

Izgrađene su i dvije mini hidrocentrale u MZ Vinac na potocima koji su pritoke Vrbasa u vlasništvu preduzeća Elgrad.

Rudarstvo i eksploatacija mineralnih sirovina.

Postojanje značajnih rezervi ruda i minerala također predstavlja mogućnost razvoja rudarstva i eksploataciju mineralnih sirovina. Dosadašnja istraživanja nalazišta rude boksita su potvrdila mogućnosti iskapanja u narednih 30 godina. Osim toga, općina Jajce bogata je kamenom „dolomitom“ koji se još ne iskorištava, a lokalitet na kojem se nalazi nedovoljno je istražen. Veoma su važna i nalazišta kamena „plivita“ čija je specifičnost pogodnost za restauraciju starih objekata, a planovi za njegov plasman usmjereni su uglavnom ka inostranom tržištu. Preduzeća koja se bave eksploatacijom ovih prirodnih bogatstva su „Rudnici boksita“ Jajce, „Pliva“, „Komotin“ i druga.

Ekološki gledano, problem u ovoj oblasti predstavlja nepostojanje sanacionih planova koji bi predvidjeli rekultivaciju zemljišta na područjima na kojima je završena eksploatacija.

Turizam

Turizam predstavlja značajnu privrednu granu u općini Jajce. Postojeće kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe Jajca (rijeka Pliva sa svojim jezerima i vodopadom, stara gradska jezgra, predstavljaju izuzetan potencijal kada je u pitanju razvoj turizma.

Jedan od najvrijednijih prirodnih resursa grada Jajca, ali i cijele srednje Bosne ali i BiH u cjelosti, bez sumnje, je Plivsko jezero sa svim atrakcijama s kojima raspolaže (vodenice na Malom jezeru, jedinstven vodopad – ušće Plive u Vrbas, sedrene kaskade i barijere, raznolikost ribljeg fonda, bogatstvo ptičijeg svijeta, te potvrđenim mogućnostima organizovanja rekreativnih nacionalnih međunarodnih takmičenja u sportovima na vodi i uz vodu.

U Podmilačju kod Jajca nalazi se Crkva sv. Ivana Krstitelja koja na dan njenog patrona Svetog Ive svakog 24.06. primi i do 50 000 posjetitelja što otvara mogućnosti razvoja vjerskog turizma.

Veliki broj posjetitelja pristigne u Jajce kako bi posjetili Muzej drugog zasjedanja AVNOJ-a.

Najznačajniji ugostiteljski objekti koji se izdvajaju svojom veličinom, položajem i uslugom su hotel Turist 98, hotel Stari grad i hotel Plivsko jezero. Ovi objekti raspolažu sa oko 170 ležaja za smještaj gostiju.

Raspoloživi smještajni kapaciteti su i Auto kamp Plivska jezera sa kapacitetom za 600 gostiju, te 16 apartmana (bungalovi) na Plivskim jezerima.

Devet porodica u Jajcu preko projekta JICE uključeno je u pružanje usluga privatnog smještaja.

Efikasniji razvoj turizma koči niz slabosti koje se odnose na nepostojanje odgovarajuće prostorno-planske dokumentacije, sporo obnavljanje turističke infrastrukture, slabu promociju turističkih potencijala i nedostatak kvalitetno obrazovanih kadrova za turizam i ugostiteljstvo, ali i trenutno loše stanje na polju zaštite kulturno-historijskih spomenika i okoliša

Poljoprivreda

Prema podacima općinskih službi, oko 25% ukupne površine Općine je pod livadama i pašnjacima, dok samo 15% površine otpada na oranice i vrtove.

Prema podacima Odjela za privredu općine Jajce, procenat obrađenog u odnosu na ukupno obradivo zemljište iznosi 68%. Bez obzira na nepovoljnu konfiguraciju terena u općini Jajce, te činjenicu da su obradive površine na terenima pod velikim nagibom koji onemogućava obradu zemljišta uz upotrebu mehanizacije, indikator od 0,27 ha obradivog zemljišta po glavi stanovnika ukazuje na to da poljoprivredna proizvodnja u Jajcu može zadovoljiti većinu potreba stanovništva Općine.

Poljoprivrednu proizvodnju je potrebno prilagoditi kvaliteti i strukturi zemljišta, te je fokusirati na stočarstvo i proizvodnju kultura (krumpir, stočna hrana), koje uz primjenu odgovarajućih tehnologija, a imajući u vidu raspoložive resurse, mogu rezultirati povećanjem prinosa.

Poljoprivredna proizvodnja

Poljoprivrednu proizvodnju na prostoru općine Jajce trenutno karakteriziraju slijedeći vidovi proizvodnje :

Stočarska proizvodnja

Proizvodnja kravljeg mlijeka :

- 1000 muznih grla u sistemu otkupa;
- 470 proizvođača;
- Cca 2 000 000 litara mlijeka plasiranog mljekarama „MEGGLE“ i „DTD“ Šnjegotina;
- Organizacija otkupa direktnim sabiranjem (mljekara „DTD“ i sabirna mjesta, mljekara MEGGLE na:
  - 6 sabirnih mjesta (Bučići, Gornji Bešpelj, Rika, Vinac, Divičani, Mile);

- U fazi otvaranja sabirna mjesta (Doribaba, Kuprešani, Šibenica, Bulići).

Ostale osobine proizvodnje mlijeka:

- Proizvođači ostvaruju pravo na podršku za proizvodnju mlijeka od 0,14 KM/litri za proizvedenih najmanje 1500 litara / kvartal, mliječne masnoće iznad 3,5 % (preko 100 proizvođača);
- Ostale podrške : uzgoj muznih grla (preko 5 grla na farmi) 100 KM/grlu, uzgoj junica za rasplod (300 KM/grlu), podrške za proizvodnju silaže 250 KM/ha.

Problemi i teškoće:

- Ekonomski problemi mljekare „DTD“ i prestanak otkupa na području općine Jajce ;
- Problemi u organizaciji sabiranja mlijeka;
- Mala produktivnost po grlu , odnosno veliki troškovi proizvodnje;
- Slab interes većine proizvođača za obukama.

Ovčarstvo:

- Cca 6500 muznih grla , stada veličine 5 – 450 komada;
- Ne postoji organiziran plasman proizvoda niti iskazan interes za istim.

3.8.2 Identifikacija i analiza problema

BR.	PROBLEM	UZROCI PROBLEMA	POSLJEDICE PROBLEMI/MOGUĆI UTJECAJI
1.	Prljave i zastarjele tehnologije	Sporost u obnavljanju proizvodnih kapaciteta Loš inspeksijski nadzor	Negativan utjecaj na vodu, zrak i tlo
2.	Neracionalno korištenje izvora energije	Nedostatak različitih izvora snadbijevanja energijom	Negativan utjecaj na vodu, zrak i tlo
3.	Nedovoljno unapređena poljoprivredna proizvodnja	Primjena tradicionalnog načina proizvodnje Nedovoljno razvijen sektor pratećih usluga (veterinarske, poljoprivredna apoteka) Loša putna infrastruktura i vodosnadbijevanje	Manji prinosi Lošiji kvalitet Usitnjeni posjedi
4.	Nepostojanje certifikacije za poljoprivredne proizvode	Ne postojanje ustanova Neinformiranost poljoprivrednih proizvođača	Neuređena i nesigurna proizvodnja
5.	Loše saobraćajnice i prekomjeran	Uske i dotrajale saobraćajnice Neadekvatno održavanje postojećih saobraćajnica	Štetan utjecaj na zrak Gužve i buka

	saobraćaj	Nepostojanje gradskog prijevoza i drugih alternativnih vrsta saobraćaja Nedostatak parking prostora	
6.	Nedovoljno iskorišteni turistički potencijali	Nedostatak finansijskih sredstava Nepostojanje prostorno planske dokumentacije Nedostatak kadrova Loše stanje kulturno historijskih spomenika	Smanjen prihod od turizma Neiskorišteni prirodni kapaciteti i kulturno-historijsko naslijeđe

3.8.3 Ciljevi

U skladu sa analizom navedenih problema, ciljevi u oblasti privrede su:

- Usmjerenje ka čistim tehnologijama;
- Veća inspeksijska i svaka druga kontrola potencijalnih zagađivača u svim privrednim oblastima (metal, drvo, građevinarstvo, HE i sl.)
- Održiva industrijska proizvodnja;
- Dovođenje zemnog gasa;
- Obezbeđenje sistemskog zagrijavanja grada;
- Uvođenje modernih tehnologija;
- Unapređenje pratećih službi;
- Razvoj infrastrukture;
- Certifikacija poljoprivrednih proizvoda;
- Rekonstruirani i asfaltirani putevi;
- Unapređenje gradskog prijevoza i stimulacija za njegovo korištenje;
- Kroz unapređenje turističkih kapaciteta do 2012. godine dostići broj od 25 000 noćenja godišnje.

3.9 Zdravstvena zaštita

3.9.1 Stanje na području

Dom zdravlja «Jajce»

Ova ustanova se bavi primarnom zdravstvenom zaštitom i preventivnom zdravstvenom zaštitom polazeći od osnova da je primarna zdravstvena njega prvi i najvažniji korak u očuvanju dobrog zdravlja svih populacija naše Općine. Uz nju se veže i preventivni rad preko praćenja higijensko-epidemiološke situacije na našoj Općini koji se sastoji u redovnom cijepljenju djece i mladih po kalendaru cijepljenja i vanrednih cijepljenja prema ukazanim potrebama na terenu. Patronažnom službom rješavamo zdravstvene probleme nepokretnih pacijenata.

Sadašnje stanje:

Ustanova ima probleme sa nedostatkom visoko obrazovanog medicinskog kadra, liječnika i specijalista koji bi trebali biti u strukturi ustanove da bi ona mogla pružati puni obim svih vidova primarne i preventivne zdravstvene zaštite.

Pored nedostatka kadra, postoji i nedostatak u sanitetskom transportu, manjak kvalitetnih i ispravnih vozila.

Prelaskom u nove prostorije pacijentima je olakšano pružanje bolje zdravstvene usluge, rasterećeni su velikih gužvi koje su bile specifične za našu Općinu, osposobljene su područne ambulante i tako olakšala zdravstvena zaštita udaljenijih dijelova naše Općine.

Hitnu medicinsku pomoć smo još uvijek ostavili u prostorijama Opće bolnice «Jajce» dok se ne steknu uvjeti za njeno preseljenje na prostor Doma zdravlja.

Stomatološka služba i predškolski dispanzer su također u prostorijama Opće bolnice.

Obzirom da se LEAP bavi problematikom unapređenja životne sredine/okoliša, poboljšanja kvalitete života u lokalnoj zajednici, naša ustanova ne predstavlja opasnost za pogoršanje i narušavanje ekoloških principa modernog življenja. Trenutna infrastruktura zadovoljava osnovne ekološke i okolinske standarde i mogu reći da će se na tome i dalje ustrajavati i iste samo podizati na višu razinu. Nemamo opasnog zaraznog, radio-aktivnog i hemijskog otpada koji bi mogao da naruši i ugrozi vodu, tlo i zrak. Uredno se odvozi nagomilano smeće tokom svakodnevnog rada, a sve prostorije se svakodnevno čiste i dezinfikuju, te se time sprječava nastanak opasnih intrahospitalnih infekcija.

Prostorije se griju jednom centralnom jedinicom na naftu, što bi moglo da predstavlja određeni utjecaj na zagađenja zraka.

Stara i služena vozila su prijatna zagađivanju zraka, jer sva novija i modernija vozila imaju ugrađene katalizatore koji smanjuju zagađivanje zraka i na takvo stanje ne možemo da utječemo.

Očuvan okoliš danas je ključni faktor održivog razvoja svake sredine, koji doprinosi boljem/višem standardu življenja stanovništva te se mi svojim angažiranjem uključujemo koliko je god to moguće.

Obzirom da smo ustanova koja se bavi liječenjem i preventivom, kroz svoj dosadašnji rad smo imali slijedeće vodeće bolesti i oboljenja na našoj Općini:

1. Veliki broj dijabetičara (posljedica stresa i ratnih djelovanja);
2. Bolesnici sa plućnim oboljenjima (astma, kronični opstruktivni bronhitis, bronhitis) dosadašnje veliko aerozagađenje;
3. Kardiovaskularne bolesti (posljedice modernog načina života);
4. Psihijatrijska oboljenja (posljedica ratnih djelovanja);
5. Zarazna oboljenja: A-hepatitis, enterokolitisi (još uvijek neriješena kanalizaciona mreža grada i sela);
6. Ostala oboljenja (sve ostalo koje nije direktna ili indirektna posljedica narušene životne sredine).

Opća bolnica «Jajce»

Opća bolnica «Jajce» se bavi sekundarnim nivoom zdravstvene zaštite polazeći od osnova da nam se upućuju pacijenti iz primarne zdravstvene struke. Uz nju se veže i dijagnostički tretman po pitanju laboratorijskih pretraga, radiodijagnostike, ultrazvučne dijagnostike, elektrokardiografije, audiometrije, ergometrije i rektoskopije. U bolnici imamo. Interni odjel, kirurški odjel, dječiji odjel, službu za fizikalnu medicinu, oftalmološku službu i mikrobiologiju.

Što se tiče kadrovske strukture imamo 2 internista, 2 hirurga, jednog pedijatra i jednu liječnicu koja je pri kraju specijalizacije pedijatrije, 1 fizijatar, 1 mikrobiolog, 2 ginekologa. Svi ti liječnici ujedno rade svoj rad u struci i rade dijagnostičke pretrage.

Sadašnje stanje:

Imamo manjak liječničkog kadra, i dovoljan broj srednjeg medicinskog kadra. Bolnica radi poslove za koje ima uvjete i kadar, a od opreme nam ovisi i nivo pružanja kvalitetne zdravstvene usluge. Radimo sve što se može uraditi u ovim uvjetima i sa ovim kadrom. Nedostaje nam stalni anesteziolog pa da možemo planski raditi operativne zahvate u redovnoj i hitnoj intervenciji, pa smo prisiljeni da pacijente ponekad šaljemo u Bolnicu Travnik ili Nova Bila. Pored nedostatka kadra, postoji i nedostatak u sanitetskom transportu, manjak kvalitetnih i ispravnih vozila. U našim prostorijama se nalaze i: služba hitne medicinske pomoći, stomatološka služba koja radi u dvije smjene, kao i predškolska medicina.

Trenutna infrastruktura zadovoljava osnovne ekološke i okolišne standarde, na tome će se i dalje ustrajavati i iste planiramo podizati na višu razinu. Opasni zarazni materijal se odvozi u kontejnerima ako je on čvrstog stanja, a tekući se odvodi gradskom kanalizacijom. Radio-aktivnog i kemijskog otpada koji bi mogao da naruši i ugrozi vodu, tlo i zrak za sada nema. Uredno se odvozi nagomilano smeće tijekom svakodnevnog rada, a sve prostorije se svakodnevno čiste i dezinfikuju, te se time sprječava nastanak opasnih intrahospitalnih infekcija. Prostorije se griju sa jednom centralnom jedinicom na kruto gorivo - drvo i ugalj, što bi moglo da predstavlja određeni čimbenik zagađenja zraka. Stara i služena vozila su prijatnija zagađivanju zraka, jer sva novija i modernija vozila imaju ugrađene katalizatore koji smanjuju zagađivanje zraka i na takvo stanje ne možemo da utječemo.

3.9.2 Identifikacija i analiza problema

BR.	PROBLEM	UZROCI PROBLEMA	POSljedICE PROBLEMA/MOGUĆI UTJECAJ
1.	Nedostatak visoko-obrazovanog kadra, liječnika opće prakse i specijalista liječnika	Nema dovoljno liječnika iz grada Problem planiranja školovanja Nema stimulacije (plaće, stambeno zbrinjavanje, neplaćanje prekovremenog rada i rada za liječnika kojeg nema- radi se za dva liječnika)	Preopterećenost već postojećeg kadra, destimulacija dolaska liječnika iz drugih sredina, nekvalitetno pružanje zdravstvene zaštite radi većeg broja pacijenata po liječniku, sve veći pad u pružanju kvalitetnije zdravstvene zaštite. Odlazak pacijenata u druge gradove po zdravstvenu zaštitu i privatnim liječnicima.
2.	Nedostatna oprema	Stavljanje našeg grada na marginu događanja, nerazumijevanja općinskih struktura za ove probleme i neiznalaženje mogućnosti finansiranja i potraživanja sredstava za tu oblast, inertnost vodećih struktura u zdravstvenim ustanovama da se stanje popravi.	Slabije pružanje zdravstvenih usluga uslijed nepostojanja standardne i specijalne opreme koja poboljšava dijagnostiku i obradu pacijenata. Odlazak pacijenata u ustanove koje imaju datu opremu.
3.	Manjak kvalitetnih i ispravnih vozila	Nedostatak novčanih sredstava za nabavku istih, nema plana da se za svaku godinu izdvoje sredstva za bar jedno novo sanitetsko vozilo preko općinskih i kantonalnih struktura.	Slabije opsluživanje pacijenata kojima je neophodan transport do naših zdravstvenih ustanova i do ustanova u drugim gradovima
4.	Nedostupnost većih kliničkih centara pacijentima	Sadašnja politika zdravstvene zaštite na kantonalnom nivou, teško se dobivaju odobrenja za odlazak u bolje zdravstvene ustanove u BiH.	Stanovništvo je na taj način osiromašeno u pružanju najkvalitetnije zdravstvene zaštite (ovo pitanje je ozbiljno pitanje za zaštitu ljudskih prava i jednakost i ravnopravnost u svemu pa i pružanju zdravstvene zaštite).
5.	Ograničena esencijalna lista lijekova i količina lijekova	Uspostaviti jedinstvenu listu lijekova na cijeloj teritoriji Federacije bez obzira na	Diskriminacija pacijenata od kantona do kantona u pogledu korištenja kvalitetnih lijekova,

		razvijenost Općine, ili kantona.	nekima su lijekovi dostupni, a nekima nisu, jer nisu na listi besplatnih lijekova. Lošiji pristup liječenju pacijenata sa istim zdravstvenim problemom od kantona do kantona, trošenje vlastitog novca pacijenta da bi došao do kvalitetnog lijeka, što ne mora da radi pacijent u drugom kantonu.
6.	Nezbrinutost starih i iznemogli osoba	Nema potpune socio-ekonomske politike na nivou Općine i kantona za socijalno ugrožene stanovnike. Nedovoljno novčanih sredstava za potrebe te kategorije stanovništva	Sve lošiji status socijalno ugroženog stanovništva koje nema mogućnost da zaradi sredstva za život.
7.	Nepostojanje specijaliziranih ustanova za zbrinjavanje osoba sa posebnim potrebama	Nema adekvatnih ustanova te kategorije u našem gradu, popunjenost sličnih ustanova u drugim gradovima i teži odlazak naših građana kojima je takva usluga neophodna.	Stalno posjećivanje zdravstvenih ustanova od strane takvih pacijenata i nemogućnost da im se pruži bolji vid zdravstvene zaštite. Lutanje takvih građana po gradu i stvaranje sporadičnih problema u gradu i okolini.

3.9.3 Ciljevi

U skladu sa analizom navedenih problema, ciljevi u oblasti zdravstva i socijalne zaštite su:

- Osiguranje stipendiranja studenata medicine, osiguranje boljih plaća za liječnike, osiguranje stambenog rješavanja;
- Što prije uspostaviti opskrbu sa standardnim i dodatnim dijagnostičkim Sredstvima;
- Nabavka novih i dobro opremljenih sanitetskih vozila;
- Unjednačiti na teritoriji cijele Federacije kvalitet pružanja zdravstvene zaštite;
- Probleme naplate zdravstvenih usluga riješiti preko fondova zdravstva, a ne preko pacijenata;
- Uvođenje jedinstvene i kvalitetne liste lijekova za sve građane Federacije. Potpuna primjena iste bez favoriziranja određenih kantona, jer su finansijski sposobniji da daju lijekove besplatno;
- Povećanje sredstava za tu kategoriju. Rješavanje zapošljavanja pripadnika te kategorije;
- Potpuno zbrinjavanje takvih pacijenata i građana u drugim ustanovama, ili izgradnja adekvatne ustanove u našem gradu.

4. UTVRĐIVANJE OKOLIŠNIH PRIORITETA

Odabir prioriteta izvršen na osnovu utjecaja na zdravlje stanovnika, te riziku po ekosistem i utjecaj na ukupan sistem života.

Lista okolišnih prioriteta u općini Jajce

Upravljanje kvalitetom zraka	-Nepostojanje meritornih podataka o kvalitetu zraka na teritoriji Općine
Korištenje, zaštita i upravljanje voda	-Otvoreni izljevi otpadnih voda na puteve, potoke i zemljišta u gusto naseljenim dijelovima Općine -Onečišćeno jezero i stvaranje barskih kultura flore i faune u Malom Plivskom jezeru -Onečišćen Vrbas-zagađenost prelazi III-IV kategoriju 30% stanovnika Općine ne ma redovno pitku vodu
Upravljanje komunalnim otpadom	-Nekontrolirano odlaganje svih vrsta otpada -Veliki broj divljih deponija -Niska ekološka svijest građana
Korištenje, upravljanje i zaštita zemljišta	-Erozija i klizišta -Miniranost poljoprivrednog zemljišta -Neracionalno korištenje poljoprivrednog zemljišta
Korištenje, zaštita i upravljanje šumama	-Preveliko iskorištavanje šumskog bogatstva -Nedovoljno pošumljavanje -Miniranost šumski površina
Upravljanje zelenom površinom	-Uništavanje postojećih zelenih površina
Zaštita prirodnog i kulturnog naslijeđa	-Devastacije prirodnih cjelina -Neadekvatna zaštita, korištenje i održavanje spomenika prirode -Devastacija kulturno-historijskog naslijeđa -Neadekvatno održavanje spomeničkog fonda
Privreda (industrija, poljoprivreda, turizam i saobraćaj)	-Nedovoljno unaprijeđena poljoprivredna proizvodnja -Loše saobraćajnice i prekimjeran saobraćaj -Nedovoljno iskorišteni turistički potencijali
Zdravstvena i socijalna zaštita stanovnika	- Nedostatak obrazovanog kadra specijalista i liječnika - Nezbrinutost starih i iznemoglih osoba - Nepostojanje specijaliziranih ustanova za zbrinjavanje osoba sa posebnim potrebama

AKCIONI PLAN

TEMATSKA OBLAST: IDENTIFIKACIJA I ANALIZA PROBLEMA IZ OBLASTI UPRAVLJANJA KVALITETOM ZRAKA				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA (KM)	MOGUĆI IZVORI FINANSIRANJA
CILJ: Pобољшavanje kvalitete zraka na području općine Jajce				
Izrada studije o toplifikaciji grada	Općina Jajce	1 godina	15.000,00 KM	Budžet Općine Jajce
Nabavka opreme za kontrolu kvaliteta zraka	Općina Jajce NVO	1 godina	20.000,00 KM	Budžet Općine Jajce

TEMATSKA OBLAST: KORIŠTENJE, ZAŠTITA I UPRAVLJANJE VODAMA				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA (KM)	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
Cilj: Zaštita vodotoka Vrbasa, Plive i njihovih pritoka				
Izgradnja glavnog kanalizacionog kolektora Plivska jezera – grad – Prudi (sa kolektorima za pojedina naselja: Volijak, Baščeluci)	Općina Jajce JKP ViK Jajce	5 godina	8.000.000,00	Općina Jajce (kreditna sredstva), viši nivoi vlasti, donatorska sredstva
Izgradnja kanalizacione mreže pojedinih naselja sa mini prečistačima	Općina Jajce JKP ViK Jajce MZ-e	5 godina	Utvrdit će se na osnovu pojedinačnih projekata	Općina Jajce (kreditna sredstva), viši nivoi vlasti, donatorska sredstva
Izgradnja eko-mreže na desnoj obali Velikog Plivskog jezera, na Vrbasu (Bile Vode)	Općina Jajce JKP-a	2 godine	100.000,00	Općina Jajce, viši nivoi vlasti, donatorska sredstva
Sanacija obala i korita Plive i Vrbasa	Općina Jajce, JKP-a i Agencija za vodno područje „Sliv rijeke Save“ (nadležnost nad rijekama Vrbas i Pliva)	Kontinuirano	Utvrdit će se nakon izrade projektne dokumentacije za te svrhe	Općina Jajce, Agencija za vodno područje „Sliv rijeke Save“ (nadležnost nad rijekama Vrbas i Pliva), viši nivoi vlasti, donatori
Čišćenje obala i korita Plive i Vrbasa	Općina Jajce, JKP-a i Agencija za vodno područje „Sliv rijeke Save“ (nadležnost nad rijekama Vrbas i Pliva)	Kontinuirano	25.000,00	Općina Jajce, Agencija za vodno područje „Sliv rijeke Save“ (nadležnost nad rijekama Vrbas i Pliva), viši nivoi vlasti, donatori
Zauzimanje stava oko izgradnje novih hidro-energetskih potencijala na Vrbasu i pritokama	OV Jajce NVO	Kontinuirano	-	-
Monitoring procesa i potencijalnih riziko-	Općina Jajce JKP ViK	Kontinuirano	20.000,00 godišnje	Općina Jajce Viši nivoi vlasti

faktora nad zahvatanjem i preradom vode sa Velikog Plivskog jezera za Gradski vodovod	HES „Doma zdravlja Jajce“			Donatori
Izrada studije o zaštiti, upravljanju i korištenju Plivskih jezera, korita i vodopada Plive	Općina Jajce	2 godine	40.000	Općina Jajce, Agencija za vodno područje „Sliv rijeke Save“, viši nivoi vlasti, donatori
Pokretanje inicijative za proglašenje pojedinih dijelova vodotoka Plive i Vrbasa zaštićenim	Općina Jajce	2 godine	-	-
Monitoring nad aktivnostima i poslovanju potencijalnih zagađivača rijeka Vrbas i Pliva, njihovih pritoka, te izvorišta	Općina Jajce Nadležne institucije Kantona i Federacije	Kontinuirano	-	-
Praćenje rada HE Jajce I i Jajce II	Općina Jajce Nadležne institucije Kantona i Federacije	Kontinuirano	-	-
Pokretanje inicijative ka uvezivanju i koordiniranju djelovanja općina na vodotocima Vrbas i Pliva radi što bolje zaštite i efikasnijeg korištenja istih	Općina Jajce sa drugim općinama na vodotocima	Kontinuirano	-	-
Stalni kontakti sa Agencijom za vodno područje „Sliv rijeke Save“ u čijoj su nadležnosti Vrbas i Pliva	Općina Jajce	Kontinuirano	-	-

TEMATSKA OBLAST: UPRAVLJANJE OTPADOM				
Problem: Nekontrolisano odlaganje otpada				
Cilj: Kontrola svih faza upravljanja komunalnim otpadom				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA (KM)	MOGUĆI IZVORI FINANSIRANJA
Organizovanje prikupljanja, odvoza i odlaganja otpada sa područja cijele općine Jajce	Općina Jajce, JKP "Čistoća i zelenilo"	3 godine, a nakon toga kontinuirano	500.000,00	Općina Jajce, JKP ČiZ, viši nivoi vlasti, donatori
Uklanjanje i saniranje divljih deponija	Općina Jajce, JKP "Čistoća i zelenilo"	3 godine	100.000,00	Općina Jajce, JKP ČiZ, viši nivoi vlasti, donatori
Edukacija stanovništva putem okruglih stolova, radionica, TV i radio emisija, i sl.	Općina Jajce, JKP "Čistoća i zelenilo", RTV Jajce, NVO	Kontinuirano	10.000 /god.	Budžet općine Jajce, JKP "Čistoća i zelenilo"
Intenzivan inspeksijski nadzor	Općina Jajce	Kontinuirano	-	-
Organizovanje selektivnog prikupljanja, odvoza, deponovanja i reciklaže komunalnog otpada	Općina Jajce, JKP "Čistoća i zelenilo"	5 godina	50.000,00/god	Općina Jajce, JKP ČiZ, viši nivoi vlasti, donatori
Organizovanje i praćenje prikupljanja, odvoza i deponovanja posebnih vrsta komunalnog otpada (građevinski, klaonički, medicinski)	Općina Jajce, JKP "Čistoća i zelenilo"	Kontinuirano	20.000,00	Općina Jajce, viši nivoi vlasti, donatori

Organizovanje odvoza i odlaganja komunalnog otpada na regionalnu deponiju	Općina Jajce, JKP "Čistoća i zelenilo", resorno kantonalno ministarstvo	Kontinuirano	50.000,00/god	Općina Jajce, viši nivoi vlasti, donatori
Sanacija postojeće deponije i stalno praćenje njenog utjecaja na okolinu	Općina Jajce, JKP "Čistoća i zelenilo", resorno kant. ministarstvo	Kontinuirano	Po utvrđenom planu i prioritetima	Općina Jajce, JKP ČiZ, viši nivoi vlasti, donatori

TEMATSKA OBLAST: KORIŠTENJE, UPRAVLJANJE I ZAŠTITA ZEMLJIŠTA				
Cilj: Zaštita, racionalnije i efikasnije korištenje zemljišta				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA (KM)	MOGUĆI IZVORI FINANSIRANJA
Identifikacija i sanacija klizišta	Općina Jajce, SBK	Kontinuirano	Utvrđit će se na osnovu plana prioriteta	Općina Jajce, viši nivoi vlasti
Regulisanje odvoda površinskih i otpadnih voda	Općina Jajce, JKP Vodovod i kanalizacija	Kontinuirano	Utvrđit će se na osnovu plana prioriteta	Općina Jajce, viši nivoi vlasti, donatori
Usklađivanje gradnje sa prostorno-planskom dokumentacijom	Općina Jajce	Kontinuirano	Utvrđit će se na osnovu plana prioriteta	Budžet općine Jajce
Pokretanje inicijative i organizovanje demirniranja kontaminiranih površina	Općina Jajce, BHMACH	Kontinuirano	Utvrđit će se na osnovu plana prioriteta	Općina Jajce, viši nivoi vlasti, donatori
Edukacija o značaju poljoprivredne proizvodnje, i edukacija poljoprivrednih proizvođača	Općina Jajce, SBK	Kontinuirano	Utvrđiće se na osnovu plana	Općina Jajce, viši nivoi vlasti
Izrada Plana korištenja poljoprivrednog zemljišta	Općina Jajce	1 godina	20.000,00	Budžet općine Jajce, viši nivoi vlasti, donatori
Podsticaj poljoprivrednoj proizvodnji i povećanju obradivih površina	Općina Jajce	Kontinuirano	200.000,00/god	Budžet općine Jajce, viši nivoi vlasti, donatori
Identifikacija i praćenje potencijalnih zagađivača tla	Općina Jajce, nadležne institucije	Kontinuirano	-	-

TEMATSKA OBLAST: ZAŠTITA, KORIŠTENJE I UPRAVLJANJE ŠUMA				
Cilj: Zaštita, racionalnije i efikasnije korištenje šuma				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA (KM)	MOGUĆI FINANSIJSKI IZVORI
Inicijativa za smanjenje intenziteta sječe šuma na području općine	Općina Jajce, ŠPD, SBK	Kontinuirano	-	-
Intenzivirati rad inspekcijskih organa u cilju sprečavanja nelegalne sječe šuma	Općina Jajce, SBK	Kontinuirano	-	-
Intenziviranje pošumljavanja	Općina Jajce, ŠPD, mjesne zajednice	Kontinuirano	Utvrđit će se na osnovu plana prioriteta	ŠPD i SBK
Pokretanje inicijative i organizovanje demiriranja šumskih površina	Općina Jajce, BHMAL, ŠPD	Kontinuirano	Utvrđit će se na osnovu plana prioriteta	Općina Jajce, viši nivoi vlasti, donatori
Zagovaranje i lobiranje kod viših nivoa vlasti za gasifikaciju općine Jajce	Općina Jajce, SBK	Kontinuirano	-	-
Aktivnosti na izdvajanju pojedinih šumskih područja iz Plana sječe	Općina Jajce	Kontinuirano	-	-
Edukacija o najracionalnijem korištenju šuma	Općina Jajce, ŠPD	Kontinuirano	-	-

TEMATSKA OBLAST: ODRŽAVANJE I UREĐENJE JAVNIH ZELENIH POVRŠINA				
Cilj: Zaštita i očuvanje postojećih i formiranje novih zelenih površina				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA (KM)	MOGUĆI IZVORI FINANSIRANJA
Provođenje aktivnosti na oslobađanju postojećih zelenih površina od suvišnih sadržaja (ogrjevno drvo, improvizovani objekti različite namjene, stara i napuštena vozila)	Općina Jajce, JKP „Čistoća i zelenilo“	Kontinuirano	-	-
Uređenje postojećih zelenih površina (sadnice cvijeća i drveća, klupe, šetačke staze, kante za otpatke, park-igrališta za djecu)	Općina Jajce, JKP „Čistoća i zelenilo“	Kontinuirano	30.000,00/godišnje	Općina Jajce
Formiranje novih zelenih površina na neuređenim prostorima	Općina Jajce, nadležne institucije	Kontinuirano	30.000,00 godišnje	Općina Jajce
Aktivnosti na unapređenju i donošenju zakonske regulative iz ove oblasti na općinskom nivou	Općina Jajce	Kontinuirano	-	-

TEMATSKA OBLAST: ZAŠTITA PRIRODNOG I KULTURNO-HISTORIJKOG NASLIJEĐA				
Cilj: Obezbjedenje trajne zaštite i očuvanja prirodnih cjelina				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI I ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA (KM)	MOGUĆI IZVORI FINANSIRANJA
Identifikacija svih ključnih zona za konzervaciju prirode, svih ugroženih vrsta i ključnih ekoloških procesa	Općina Jajce u saradnji sa nadležnim ministarstvima i specijaliziranim ustanovama	1 godina	-	-
Identifikacija uvjeta, trendova i prijetnji sa kojima se suočavaju ključne zone, ugrožene vrste i ekološki procesi	Općina Jajce u saradnji sa nadležnim ministarstvima i specijaliziranim ustanovama	1 godina	-	-
Izrada Akcionog plana za zaštitu i očuvanje prirodnih cjelina i biodiverziteta	Općina Jajce u saradnji sa nadležnim ministarstvima i specijaliziranim ustanovama	Na osnovu prethodnih aktivnosti u okviru 1 godine	Utvrđit će se na osnovu plana	Općina Jajce, viši nivoi vlasti, donatori
Razvoj programa za edukaciju stanovnika i posjetilaca o vrijednostima prirodnih cjelina i biodiverziteta u ovom području kroz štampanje odgovarajućih brošura, postera i izradu edukacionih staza	Općina Jajce, nadležne institucije, škole, NVO	Kontinuirano	Utvrđit će se na osnovu plana	Općina Jajce, viši nivoi vlasti, donatori
Cilj: Programirano i kontrolirano korištenje područja prirodnih cjelina				
Izrada Plana upravljanja područjima	Općina Jajce i nadležne institucije	3 godine	Utvrđit će se na osnovu plana	Budžet Vlade Federacije BiH

prirodnih cjelina kao podzakonskog akta				
Donošenje Prostornog plana Općine Jajce	Općina Jajce	Proces donošenja Plana je u toku	Sredstva obezbijedena	Općina Jajce
Cilj: Uspostavljanje i provođenje mjera zaštite za svaki pojedinačni spomenik prirode na području općine Jajce				
Utvrđivanje stanja svakog pojedinačnog spomenika prirode na području Općine Jajce	Općina Jajce u saradnji sa stručnim institucijama	3 godina	Na bazi utvrđenog stanja i predviđenih mjera	Općina Jajce, viši nivoi vlasti
Utvrđivanje mjera sanacije i revitalizacije za svaki pojedinačni spomenik prirode	Općina Jajce u saradnji sa stručnim institucijama	3 godina	Na bazi utvrđenog stanja i predviđenih mjera	Općina Jajce, viši nivoi vlasti
Utvrđivanje mjera održavanja za svaki pojedinačni spomenik prirode	Općina Jajce u saradnji sa stručnim institucijama	3 godina	Na bazi utvrđenog stanja i predviđenih mjera	Općina Jajce, viši nivoi vlasti
Provođenje mjera prioritetne sanacije i revitalizacije	Općina Jajce u saradnji sa specijaliziranim izvođačem radova	U skladu sa utvrđenim mjerama u okviru prethodnih aktivnosti	Na bazi utvrđenog stanja i predviđenih mjera	Općina Jajce, viši nivoi vlasti
Provođenje mjera održavanja za svaki pojedinačni spomenik prirode	Općina Jajce u saradnji sa specijaliziranim izvođačem radova	Kontinuirano	Na bazi utvrđenog stanja i predviđenih mjera	Općina Jajce, viši nivoi vlasti
Cilj: Permanentno praćenje i rekognisciranje stanja				
Utvrđivanje i provođenje redovnog monitoringa stanja	Općina Jajce u saradnji sa stručnim institucijama	Kontinuirano	Na bazi utvrđenog stanja i predviđenih	Općina Jajce, viši nivoi vlasti

prirodne baštine			mjera	
Redovno donošenje kratkoročnih planova održavanja i unapređenja, inicirano na nivou Općine, a usaglašeno sa stručnim i operativnim institucijama i timovima, te planovima koji se donose na nivou kantona	Općina Jajce u saradnji sa stručnim institucijama	Kontinuirano	Na bazi utvrđenog stanja i predviđenih mjera	Općina Jajce, viši nivoi vlasti
Cilj: Poštivanje i striktna primjena zakonske regulative				
Striktna primjena postojećih zakona i zakonskih propisa	Općina Jajce u saradnji sa nadležnim institucijama	Kontinuirano	-	-
Donošenje Prostornog plana Općine Jajce i Regulacionog plana historijske zone sa zaštitnom zonom	Općina Jajce u saradnji sa nadležnim institucijama	Proces donošenja Planova je u toku	Sredstva obezbijedena	Općina Jajce
Pojačan inspekcijski nadzor	Općina Jajce u saradnji sa nadležnim institucijama	Kontinuirano	-	-
Cilj: Utvrđivanje stanja na terenu i donošenje planova za upravljanje i očuvanje kulturno-historijskog naslijeđa				
Redovno ažuriranje stanja spomeničkog fonda na području općine Jajce	Općina Jajce u saradnji sa nadležnim institucijama	Kontinuirano	Na bazi procjene stanja	Općina Jajce, viši nivoi vlasti, donatori
Uspostavljanje baze podataka sa mapama zasnovane na GIS sistemu	Općina Jajce u saradnji sa nadležnim institucijama	Kontinuirano	15.000,00 KM	Općina Jajce, viši nivoi vlasti, donatori
Djelovanje u skladu sa ciljevima predviđenim Menadžment planom donesenim u okviru kandidature	Općina Jajce u saradnji sa nadležnim institucijama	Kontinuirano	U skladu sa posebno definisanim ciljevima	Općina Jajce, viši nivoi vlasti, donatori

historijske jezgre Jajca za upis na Listu svjetske baštine UNESCO-a				
--	--	--	--	--

TEMATSKA OBLAST: PRIVREDA I OKOLIŠ				
Cilj: Što manji negativan utjecaj privrednih aktivnosti na životnu sredinu				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA (KM)	MOGUĆI IZVORI FINANSIRANJA
Identifikacija zagađivača i praćenje njihovog rada	Općina Jajce, nadležne institucije	Kontinuirano	-	-
Animiranje privrednih subjekata na primjenu modernih i čistih tehnologija	Općina Jajce, nadležne institucije	Kontinuirano	-	-
Planiranje i izgradnja novih parking prostora	Općina Jajce, nadležne institucije	2 godine	200.000,00	Općina Jajce, viši nivoi vlasti, donatori
Izrada Strategije razvoja turizma Općine Jajce	Općina Jajce	2 godine	30.000,00	Općina Jajce, viši nivoi vlasti, donatori
Poticaj poljoprivrednim proizvođačima za unapređenje poljoprivredne proizvodnje eko-proizvoda	Općina Jajce, nadležne institucije	Kontinuirano	50.000,00	Općine Jajce, viši nivoi vlasti

TEMATSKA OBLAST: ZDRAVSTVO				
AKTIVNOST	NOSILAC AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	POTREBNA FINANSIJSKA SREDSTVA (KM)	MOGUĆI IZVORI FINANSIRANJA
CILJ: Pобоljšanje javnog zdravlja				
Edukacija stanovništva o riziko-faktorima po javno zdravlje i životnu sredinu	Općina Jajce, zdravstvene ustanove, škole	Kontinuirano	-	-
Edukacija subjekata koji mogu ugrožavati zdravlje i životnu sredinu	Općina Jajce, zdravstvene ustanove	Kontinuirano	-	-

IMPLEMENTACIJA LEAP-a

Osnovni preduvjet za uspješnu implementaciju LEAP-a, kao jednog od najznačajnijih razvojno-planskih dokumenata strateškog djelovanja u oblasti okoliša, jeste uspostavljanje jasne institucionalne organizacije za provođenje aktivnosti koje su predviđene LEAP-om. Ta organizacija treba da bude zasnovana na kvalitetnom informaciono-komunikacijskom sistemu i profesionalno obučanim kadrovima. Njena zadaća je i osiguranje stalnog unpređivanja LEAP-a, te redovno informisanje različitih interesnih grupa.

Od strateške važnosti su i sljedeće aktivnosti koje bi se mogle shvatiti i kao osnovna načela kod implementacije LEAP-a:

- Razvijanje svijesti o zdravoj životnoj sredini kroz sistem obrazovanja na svim njegovim nivoima;
- Puna predanost i opredjeljenje svih nadležnih institucija u pravcu pune primjene odredbi, zakona i propisa u oblasti zaštite životne sredine i stalna kontrola potencijalnih zagađivača;
- Velika važnost uloge NVO-a u borbi za zdravu životnu sredinu;
- Nemjeriv utjecaj vjerskih zajednica u pozivanju na očuvanje životne sredine;
- Na kraju krajeva, svaki pojedinac ima svoju ulogu i odgovornost u sredini koja se tiče svih nas.

Bitan preduvjet za implementaciju LEAP-a jeste uspostavljanje Odbora za provođenje LEAP-a (*po njegovom usvajanju*) čiji su zadaci slijedeći:

- priprema dinamičkog plana implementacije LEAP-a sa jasno definisanim učesnicima, nadležnostima i tokovima;
- osiguranje komunikacije i saradnje između učesnika u procesu provođenja aktivnosti LEAP-a;
- pomoć pri uključivanju građana i ostalih subjekata bitnih za realizaciju LEAP-a;
- informisanje, prezentacija i promocija LEAP projekata;
- analiza završenih aktivnosti i projekata;
- osiguravanje unpređivanja i dopunjavanja LEAP-a.

Na prijedlog općinskog načelnika, odbor imenuje Općinsko vijeće Jajce koje utvrđuje broj i strukturu članstva ovog tijela. O svom radu i implementaciji LEAP-a, Odbor će redovno obavještavati Općinsko vijeće, a najmanje dva puta godišnje.

Općinsko vijeće će donijeti Odluku o svojoj opredijeljenosti za zdravu i ugodnu životnu sredinu.

Obzirom da će se određene aktivnosti provoditi na višim nivoima vlasti, potrebno je ostvariti dobru saradnju sa organima uprave nadležnim za pitanja okoliša na tim nivoima.

Imajući u vidu da je LEAP «otvoren» dokument koji podliježe izmjenama i dopunama, potrebno je održavati redovnu komunikaciju i saradnju između učesnika u procesu provođenja aktivnosti definisanih LEAP-om (predstavnicima lokalne vlasti, privrednog sektora, obrazovnih, zdravstvenih i drugih institucija, NVO sektora, medija i mjesnih zajednica/građana).

Na kraju, punu zahvalnost treba uputiti švedskoj vladinoj organizaciji „Sida“ i regionalnom centru za okoliš „REC“, zbog njihove iskrene namjere da Općina Jajce po prvi put dođe do dokumenta koji će govoriti o jednoj od najvažnijih stvari u našem životu – zdravoj životnoj sredini.

ZNAČAJNI PROPISI O ZAŠTITI ČOVJEKOVE OKOLINE

BOSNA I HERCEGOVINA:

- Pravilnik o zaštiti vazduha od zagađivanja («Sl. list.BiH» , broj. 18/76-812),
- Pravilnik o posebnom režimu kontrole djelatnosti koje ugrožavaju ili mogu ugroziti radnu sredinu Sl. list BiH, broj: 2/76-72; 23/76-924; 23/82-938, 26/88-787,
- Odluka o ratifikaciji Dopune Montrealskog protokola o materijama koje oštećuju ozonski omotač, London 29.06.1990.godine, sa tekstom Dopune, Međunarodni ugovori , Službeni glasnik, broj 8/03,

FEDERACIJA BiH:

- Zakon o upravljanju otpadom, Službene novine F BiH, broj: 33/03,
- Zakon o zaštiti zraka, Službene novine F BiH, broj: 33/03,
- Zakon o zaštiti voda, Službene novine F BiH, broj: 33/03,
- Zakon o zaštiti okoliša, Službene novine F BiH, broj: 33/03,
- Zakon o zaštiti prirode, Službene novine F BiH, broj: 33/03,
- Zakon o fondu za zaštitu okoliša Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine F BiH, broj: 33/03.
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti voda, Službene novine broj: 54/03,
- Zakon o prikupljanju, proizvodnji i prometu sekundarnih sirovina i otpadnih materijala, Službene novine, broj: 35/98,
- Pravilnik o izmjenama i dopunama «Pravilnika o vrstama, načinu i obimu mjerenja i ispitivanja iskorištene vode, ispuštene vode i izvađenog materijala iz vodotoka, Službene novine F BiH, broj: 56/04,
- Pravilnik o pogonima i postrojenjima za koje je obavezna procjena uticaja na okoliš i pogonima i postrojenjima koji mogu biti izrađeni i pušteni u rad samo ako imaju okolinsku dozvolu, Službene novine F BiH, broj: 19/04,
- Uputstvo o utvrđivanju dozvoljenih količina štetnih i opasnih materija zemljištu i metode njihovog ispitivanja, Službene novine F BiH, broj: 11/99,
- Pravilnik o uvjetima za prijenos obaveza upravljanja otpadom sa proizvođača i prodavača na operatere sistema za upravljanje otpada, Službene novine F BiH, broj: 9/05,
- Pravilnik o kategorijama otpada sa listama , Službene novine F BiH, broj: 9/05,
- Pravilnik o postupanju sa otpadom koji se ne nalazi na listi opasnog otpada ili čiji je sadržaj nepoznat, Službene novine F BiH, broj: 9/05),
- Pravilnik o izdavanju dozvola za aktivnosti male privrede u upravljanju otpadom, Službene novine F BiH, broj: 9/05),
- Pravilnik o sadržaju plana prilagođavanja upravljanja otpadom za postojeća postrojenja za tretman ili odlaganje otpada i aktivnostima koje poduzima nadležni organ, Službene novine F BiH, broj:9/05.

Na osnovu člana 107. Statuta Općine Jajce («Službene novine Općine Jajce», broj 3/08), Općinsko vijeće Jajce na VII sjednici održanoj dana 21.12.2009. godine, donijelo je

ZAKLJUČAK

I

Usvaja se Nacrt dokumenta «Lokalni ekološki akcioni plan» - LEAP Općine Jajce.

II

Obavezuje se predlagač da u Prijedlog dokumenta «Lokalni ekološki akcioni plan» -LEAP Općine Jajce ugradi sve primjedbe iznesene od strane vijećnika na VII sjednici Općinskog vijeća od 21.12.2009. godine a koje će biti dostavljene u pisanoj formi.

III

Ovaj Zaključak stupa na snagu danom donošenja, a objavit će se u «Službenim novinama Općine Jajce».

Broj: 01-02-9647/09
Jajce, 25.12.2009. godine

PREDSJEDAVAJUĆI
OPĆINSKOG VIJEĆA
Jozo Budeš, dipl.iur.